

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий Інститут мистецтв
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації

Кваліфікаційна робота

на здобуття другого (магістерського) рівня

на тему:

**«СУЧАСНИЙ АКВАРЕЛЬНИЙ ЖИВОПИС У ТВОРЧОСТІ
ХУДОЖНИКІВ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ»**

Виконала: студентка II курсу
спеціальності 023 «Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»
денна форма навчання

Меленюк Т. В.

Керівник: канд.мистецтвознавства, доцент

Кузенко П. Я.

Рецензент: канд.мистецтвознавства, доцент

Юсипчук Ю. В.

Івано-Франківськ – 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	
1.1. Історіографія дослідження.....	6
1.2. Методологія та джерела дослідження.....	12
РОЗДІЛ II. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	
2.1. Тенденції розвитку західноукраїнського мистецтва кінця ХІХ-ХХ століття.....	16
2.2. Особливості розвитку акварельного живопису в західноукраїнському мистецтві кінця ХІХ - ХХ ст.....	24
РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ У ТВОРЧОСТІ ХУДОНИКІВ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ	
3.1. Особливості розвитку акварельного живопису у творчості митців Львова.....	34
3.2. Розвиток акварельного живопису у мистецтві Івано-Франківщини.....	46
3.3. Акварельний живопис у творчості провідних художників-акварелістів Закарпаття.....	57
3.4. Розвиток акварельного живопису на Тернопільщині.....	67
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Серед живописних технік акварелі належить важлива роль. Сьогодні акварельний живопис переживає новий етап свого розвитку. Важливе місце займає розвиток акварельного живопису західних областей України, представники якого відображають регіональні особливості національного малярства. В творах художників-акварелістів прослідковується взаємозв'язок давніх традицій мистецької школи та сучасних творчих досягнень окремого осередку області чи регіону.

Мистецька спадщина західних регіонів України має багаторічну історію, зберігає регіональні культурні традиції, означена процесами динамічного розвитку. Тут сформовані самобутні художні школи, які представлені творчими особистостями в галузях образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, а їхня творчість поповнює скарбницю національного мистецтва та пропагує нашу культуру далеко за межами України.

Важливий внесок у розвиток українського малярства періоду кінця ХІХ – ХХ ст. зробили художники-акварелісти західних регіонів України. Дослідженню їх творчої діяльності приділялося недостатньо уваги. Тому всесторонній аналіз розвитку акварельного живопису Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини та Закарпаття визначеного періоду в контексті всеукраїнської мистецької спадщини є актуальним і потребує належного висвітлення..

Мета дослідження – розкрити особливості та значення сучасного акварельного живопису західних областей України у розвитку українського мистецтва.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- опрацювати наукові дослідження в історіографії відповідно до теми магістерської роботи;
- проаналізувати історико-культурні процеси розвитку акварельного живопису західних областей України кінця ХІХ – ХХ ст.;

- розглянути особливості розвитку акварельного живопису у творчості митців Львова;
- простежити розвиток акварельного живопису у мистецтві Івано-Франківщини;
- виявити тенденції акварельного живопису у творчості провідних художників-акварелістів Закарпаття;
- проаналізувати розвиток акварельного живопису на Тернопільщині.

Об'єктом дослідження є акварельний живопис західних областей України кінця XIX – початку XXI ст.

Предметом дослідження є регіональні та художньо-стилістичні особливості розвитку акварельного живопису у творчості художників західних областей України кінця XX – початку XXI ст.

Територіальні межі дослідження охоплюють Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську та Закарпатську області.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період кінця XX – початку XXI ст.

Методи дослідження. З метою вирішення завдань магістерської роботи застосовувалися наступні методи дослідження: опису – при пошуку матеріалу та його науковому обґрунтуванні; аналізу – при всесторонньому дослідженні регіональних та художньо-стилістичних особливостей розвитку акварельного живопису; історичний – для визначення основних етапів становлення та розвитку акварельного живопису західних областей України кінця XIX – XX ст.; узагальнення – для цілісного сприйняття та розуміння ситуації, що скалася у мистецькому просторі Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини та Закарпаття періоду, що досліджується; системності – у розкритті творчої діяльності митців як складової національного українського мистецтва; порівняння – для співставлення певних подій, що відбувалися у культурному та мистецькому житті Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини та Закарпаття зазначеного періоду, їх подібності та відмінності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше досліджено загальну картину розвитку акварельного живопису західних областей України кінця ХХ – початку ХХІ ст.; проаналізовано та систематизовано діяльність місцевих художників, які працювали в Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській та Закарпатській областях протягом зазначеного періоду. Науково обґрунтовано ряд маловідомих акварелей українських митців зазначених областей.

Практичне значення наукової роботи полягає у тому, що матеріали поданої магістерської роботи можуть використовуватися під час читання лекцій з курсу історії українського образотворчого мистецтва, а також для самостійної роботи студентів з курсу дисципліни «Малярство», підготовки каталогів, підручників і навчальних посібників, методичних розробок тощо.

Обсяг та структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків, що містять ілюстрації. Основний зміст роботи викладено на 75 сторінках.

РОЗДІЛ І. ІСТОРИОГРАФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ.

1.1. Історіографія дослідження.

Акварельний живопис належить до живописних технік, які не терплять переписування. Це складна і, водночас, проста техніка, але в руках майстра. Сьогодні ряд науковців, мистецтвознавців звертаються до пошуку історичних джерел, які дають можливість зрозуміти хронологію розвитку акварельного живопису України та його стилістичні особливості. Аналізуючи публікації, статті та іншу мистецьку літературу, варто наголосити, що небагато дослідників ґрунтовно вивчали вищезазначену тему, а якщо й розглядали, то в контексті графічного мистецтва та живопису загалом. Однак є кілька науковців, які займалися дослідженням розвитку акварельного живопису в Україні.

У монографії «Мистецтво ХХ століття: український шлях» [11] Орест Голубець дає розуміння українського мистецтва ХХ століття загалом, що є історико-культурологічним ґрунтом для дослідження живопису в західній частині України. Автор розподіляє мистецтво поданого періоду на три етапи: дорадянський («до» тоталітарний), радянський (тоталітарний) та період Незалежності. О. Голубець дає характеристику стилістичних особливостей мистецтва ХХ ст., вплив радянського тоталітаризму, збереження зв'язку з європейським мистецтвом в період незалежної України. Ця праця слугує базовим тлом для дослідження розвитку західноукраїнського акварельного малярства.

Теоретичною основою для регіонального дослідження слугувала енциклопедична стаття В. А. Афанасьєва «Акварель», в якій подано загальний історичний огляд техніки акварелі в Європі та Україні, її особливості та різновиди технічних прийомів. Автор наголошує, що вкінці VIII початку ХІХ ст. українські митці використовували акварель у своїй творчості для романтичного зображення міських пейзажів, руїн старовинних замків та інших пам'яток архітектури. Згадується творчість Т. Шевченка, який дуже вправно

використовував пластичні особливості акварелі у портретах, виконаних у 1837-1838 рр., замальовки Києва, виконані архітектором Ф. Солнцевим. Автор також згадує про І. Сошенка, К. Павлова, К. Трутовського, С. Васильківського, Г. Ладиженського, художників, що у своїй творчості також зверталися до акварельного живопису. Такі українські митці початку ХХ ст., як Г. Нарбут, О. Кульчицька, О. Шовкуненко, А. Петрицький, Г. Світлицький та ін. своєю акварельною творчістю зробили значний внесок у розвиток живописної школи. В. А. Афанасьєв згадує про особливості акварельних аркушів таких художників, як: А. В. Касіяна, М. Г. Глуценка, Г. Чернявського, В. Ф. Голованова, Г. М. Вербицького, З. Є. Кецала та ін. Красу Закарпаття описували в акварелі А. Ерделі, Й. Бокшай, А. Коцка, Е. Контратович, Ф. Манайло. Автор характеризує як «лірично ширі» акварелі М. Максименка, С. Адамовича, Г. Польового, Г. Петрова, О. Міщенко, Н. Лопухової, О. Артамонова, М. Отковича, М. Демцю, В., Т. Купцових та ін. [2]

До теми акварельного живопису в історичному контексті звертається Василь Шпак. У статті «Акварельний живопис України в історичному розвитку» автор розглядає особливості розвитку акварельного живопису, школи та їх представників, які згодом сформували фундамент для подальшого розвитку акварельного малярства на теренах України.[64] В. Шпак аналізує історію зародження акварелі від Стародавнього Єгипту до Індії, від Англії до Франції, Італії та до України. У статті автор характеризує акварелі Тараса Шевченка та його послідовників. Аналіз акварелей Михайла Врубеля займає належне місце. Звертається науковець до акварельної творчості відомих українських художників Георгія Нарбута, Карпа Трохименка, Миколи Самокиша, Валентина Фельдмана, Семена Прохорова, Григорія Світлицького, Григорія Дядченка, Максиміліана Волошина, Анатолія Петрицького. На теренах Галичини творила Олена Кульчицька. В. Шпак каже про художницю як вчену-дослідницю, що з досконалою точністю передавала деталі в акварельних картинах. В статті автор характеризує творчість закарпатських художників Андрія Коцки, Ернеста Контратовича, Федіра Манайла.

Зі світовими творами мистецтва та їх аналізом знайомить видання «Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення» за редакцією С. Фартінга. Тут автори звертають увагу на процеси поступових змін у художньому мисленні людства від давніх часів до сьогодення [24].

Праці Є. Шимчука, О. Голубця, Р. Яціва, В. Костирка та інших науковців дають можливість сформулювати історико-мистецтвознавчу думку про діяльність українських художників різних поколінь. Вони висвітлені у виданні «Львів: мистецька мапа України. Живопис. Графіка. Скульптура» [38].

Огляд творчості художників та мистецьких подій сучасного Львова аналізує Орест Голубець у монографії «Сучасне малярство Львова». [12].

Вся увага автора зацентрована на львівському мистецькому середовищі, його осередках, художниках та їх творчості, виставковій діяльності. Книга багата на ілюстративний матеріал, що має важливе значення для візуального розуміння живописної школи Львова ХХ-ХХІ століть.

Особливості мистецького життя Львова кінця ХІХ – початку ХХ ст., а саме творчі живописні тенденції та розвиток основних жанрів аналізує Ярослав Бобош у статті «Мистецьке життя Львова кінця ХІХ – початку ХХ століття: теоретичні концепції та творча практика періоду». Автор звертає увагу на розвиток професійного малярства та розгортання мистецької освіти у Галичині, вплив образотворчого мистецтва на формування національної культури України в цілому. [5]

У дисертації «Традиції і новаторство в акварельному живописі у художній культурі України ХХ - початку ХХІ століття» Н. М. Велігура досліджує та розглядає акварельне мистецтво у контексті художньої культури ХХ - початку ХХІ ст., у хронологічній послідовності розкриває як формувалися традиції в акварельному живописі та досліджує історичні аспекти новаторського становлення акварелі українських майстрів. Значну увагу авторка приділяє аналізу акварельних технік, що є невіддільною складовою творчого процесу та конкретизує методичні особливості дослідження фондів колекцій музеїв України. Наталія Велігура в праці

подає авторську техніку фактурного акварельного зображення «Текстиль», розроблену та апробовану нею. Художниця в праці озвучує нову термінологію, яка характеризує вищезгадану техніку, а саме «акварельні картини-килими», «акварельні картини-панно», «акварельні картини-гобелени» і т. ін. Акварельні картини-килими експонувалися на персональній виставці Н. Велігури. [7].

Тему історіографії та розвитку акварельного живопису досліджує Ольга Зінчук. У статті «Передумови становлення творчого методу Олени Кульчицької. Акварельні листи в останні роки творчості художниці» авторка розглядає феномен О. Кульчицької, її творчі пошуки в акварельних листах у період з 1950 по 1967 роки [20]. У праці дається аналіз та характеризується значення творчості Олени Кульчицької для становлення львівського мистецького осередку.

Ще будучи аспіранткою Львівської національної академії мистецтв, О. Зінчук друкує статтю «Акварель у творчому доробку Ярослава Ульгурського (пам'яті Ярослава Ульгурського)» у ВІСНИКУ ЛНАМ [19]. У статті висвітлено дослідження акварельних аркушів львівського митця Ярослава Ульгурського. Художник працює в різних жанрах і техніках. Але науковиця звертає увагу на його майстерно виконані технікою водяних фарб пейзажі та натюрморти, адже ці роботи практично ніде не експонувалися.

У своїх наукових дослідженнях О. Зінчук висвітлює і сучасний розвиток акварельного живопису. У статті «Діяльність українського національного відділення міжнародного товариства International Watercolor Sociality під керівництвом Галини Отчич» [22] авторка досліджує творчу діяльність сучасних представників Української школи акварелі, зокрема учасників національного українського відділення міжнародного товариства International Watercolor Sociality (далі IWS). В праці О. Зінчук аналізує, як інтегруються новітні тенденції та новаторські пошуки в традиційні підходи національної школи акварелі, як відбувається формування сучасної мистецької платформи для розвитку та демонстрування сучасного акварельного живопису.

Науковиця також працює над дослідженням різноманітних форм виставкової діяльності аквамистців та популяризації мистецтва акварелі в Україні товариством IWS Globe, яке налагоджує зв'язки українських художників з митцями інших країн.

Науково-пошукова робота висвітлена у статті О. Зінчук «Сучасна львівська школа акварелі: водяна техніка в аркушах Галини Отчич» [20] та «Акварелі Мечислава Камільовича Малавського: творчий підхід і естетичні концепти». В цих працях авторка узагальнює мистецьку діяльність українського національного відділення IWS, дає аналіз творчої діяльності окремих учасників товариства. [17]

Ольга Зінчук у статті «Філософські та технічно-пошукові витoki творчості в акварельних аркушах Наталії Кучабської» висвітлює філософські та технічно-пошукові витoki творчості молодих художників-акварелістів.[18] Авторка зосереджує увагу на творчості відомої художниці Н. Кучабської – однієї з числа молодих львівських художниць, яка розробила свою авторську акварельну техніку та змінює звучання сучасного акварельного живопису.

В статті прослідковується прогрес львівського мистецького осередку. Ольга Зінчук прагне популяризувати акварельне мистецтво серед молодого покоління художників України.

Федір Зернецький у статті «Сільська архітектура ХХ – початку ХХІ століття у творах акварельного живопису сучасних українських художників» [16] аналізує творчість сучасних акварелістів України, в роботах яких відтворено сільську архітектуру. Автор наголошує на цінності українського села як коріння культури та мистецтва, виокремлює сільський пейзаж як окрему дослідницьку ланку, систематизує стилістичні особливості сільського пейзажу в акварелях художників: Володимира Ковальова, Тетяни Павлик, Ігоря Мосійчука, Наталії Музики, Василя Скакандія, Максима Кісільова, Світлани Нечай-Сороки, Володимира Новікова, Марини Рожнятовської, Віктора Михайличенка, Олександра Карпана, Людмили Корж-Радько, Дмитра Жижина. Ф. Зернецький підтверджує пріоритетність сільських мотивів в

акварельних аркушах сучасних художників та важливості дослідження цих творів.

Про сучасну виставкову діяльність та різноманітні мистецькі проекти, певну довідкову інформацію висвітлено в каталозі до бієнале «Всеукраїнська та міжнародна виставка: море акварелі», що відбулася 2018 р. [44]

Особливості образного прочитання міського пейзажу в ракурсі історико-архітектурного спадку, розвиток стильових напрямів у зображенні урбаністичних пейзажів в образотворчому мистецтві Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст. аналізує Осадца М. З. у статті «Міський пейзаж у мистецтві графіки Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ століття: художньо-стильові особливості» Осадца М. З. [46] Автор звертає увагу на романтичному підтексті акварелей Тетяни Павлик, елементах художнього образу Івано-Франківська у творах Богдана Кузіва та Анатолія Мельника, сценах історичного минулого у композиціях Мирослава Гаталевича, високій художній майстерності акварельних етюдів в ранній творчості Володимира Сандюка.

Історик мистецтва, брендолог Андрій Будкевич на порталі стратегічних новин «Народний оглядач» у статті «Про акварелі митців Закарпаття стисло промовлю» аналізує альбом «Акварелі закарпатських художників». Автор наголошує, що альбом є гарним подарунком для пошановувачів акварельного малярства, характеризує акварельні техніки та наголошує на важливості розвитку акварелі, оскільки ця техніка недооцінена в нашій країні. Також Андрій Будкевич звертає у вагу на те, що в альбомі подано акварелі як корифеїв закарпатської живописної школи так і сучасних молодих акварелістів, що є важливим аспектом в історико-культурному утвердженні акварельного живопису. [3]

У науково-популярному виданні «Український світ» у статті «Мистецький вогник акварелей Галини Отчич» Андрій Будкевич робить аналіз акварельної творчості львівської художниці Галини Отчич. Автор описує життєвий шлях мисткині, вплив мистецтва на її особистість та щиро

захоплюється її авторською манерою письма. Наголошує, що в роботах Галини Отчич відчутний смак до життя, вони несуть нові надії та красу світу. [4]

У статті «Народознавчих зошитів» «Жіночий портрет у творчості Андрія Коцки 1930—1980 рр.» Тетяна Іваницька досліджує образно-стилістичні особливості жіночих портретів А. Коцки, виконаних в різних техніках живопису, і акварельній також. Авторка наголошує на створенні А. Коцкою ідеалізованого образу жінки з народу, майстерному вмінні відтворити духовну і фізичну красу за допомогою мови живопису та виразних образотворчих засобів. [23]

Огляд наявних джерел, дотичних до досліджуваної теми в цій магістерській роботі, дає право констатувати, що акварельний живопис у творчості сучасних художників західних областей України на сьогоднішній день є недостатньо вивченим. Тому тема є актуальною і потребує детального дослідження.

1.2. Методологія та джерела дослідження.

Відповідно до мети магістерської роботи та наукового підходу у вирішенні її завдання методологія наукових досліджень стала одним основних інструментів у написанні цієї праці. Як зазначено у філософському енциклопедичному словнику методологія науки «вивчає закономірний і оптимальний зв'язок наукового результату і засобів його досягнення, з'ясовує сутність пізнавального інструментарію і межі його продуктивного застосування, ефективність та відповідність задачі, що має бути розв'язана, визначає його порівняльну пізнавальну цінність». [62]

У навчальному посібнику «Самоменеджмент» В. М. Колпаков вказує, що «у будь-якій науці обґрунтованість теоретичних висновків і цінність практичних рекомендацій з вирішення конкретної проблеми безпосередньо залежать від правильного розуміння дослідником явищ і процесів, які стосовно цієї проблеми мають загальніший характер, а також від методології дослідження, її світоглядних і загальнонаукових засад». [33]

Видатний вітчизняний психолог, один із засновників теорії особистості Л. Виготський говорив про важливість управління з боку методології. Він вважав, що методологія в «організмі» науки має таке ж значення, як і кістяк в організмі живої істоти. За допомогою цього «принципово методологічного кістяка» відбувається єдність і цілісність наукових систем.

Отже, методологія є важливою для людського суспільства, а, особливо, для науки.

«Кожна наука пізнає світ через знання свого об'єкта дослідження». [8]
Об'єктом дослідження цієї наукової праці є сучасний акварельний живопис у творчості художників західних областей України.

На початковому етапі наукової роботи традиційне місце належало польовим дослідженням, зміст яких полягав у складанні відповідного плану пошукової діяльності. Цей план передбачав отримання необхідної інформації для вирішення проблеми та проведення різних пошукових заходів, серед яких: збір та обробка інформації; вивчення музейних, архівних, виставкових та колекційних джерел; обґрунтування тверджень; підготовка та аналіз інтерв'ю з художниками, мистецтвознавцями, науковцями, колекціонерами.

Одним із найстаріших методів наукових досліджень, але актуальних і сьогодні є описовий метод. Він полягає в спостереженні, описі та аналізі наукової, дослідницької інформації, творів мистецтва.

У процесі дослідження в науковій роботі використовувалися й інші методи. Для порівняння розмаїття стилів та технік, що характеризують акварельний живопис, застосовувався метод порівняльного аналізу. Цей метод допоміг виявити унікальні риси та тенденції, притаманні акварельному малярству.

Дослідження розвитку акварельного живопису з погляду історичних подій, суспільного життя, змін стилів і напрямків у образотворчому мистецтві передбачає метод історико-стилістичного аналізу.

Особлива увага в науковій роботі приділялася вивченню творчості та індивідуальній особливості технічних прийомів окремих художників-

акварелістів, їх вплив на загальний розвиток українського малярства. В цьому контексті використовувався біографічний метод.

В акварельному живописі техніка виконання має неабияке значення. За індивідуальним стилем та технічними живописними прийомами роботи художника стають впізнаваними. В поданій науковій роботі використовувався технічний аналіз, в деяких випадках із застосуванням комп'ютерних програм та інших сучасних технологій, з метою аналізу технік і матеріалів, розмаїття яких представлено в акварельному живописі.

Методи, які використані для дослідження в науковій роботі, дають можливість глибше зрозуміти розвиток акварельного живопису та його місце в сучасній художній культурі.

Джерела дослідження

У підрозділі «Історіографія дослідження» проаналізовано видання, які дотичні до досліджуваної теми. У процесі написання магістерської роботи також використовувалися електронні ресурси, особисті сайти митців та мистецьких організацій, інтерв'ю з художниками, відвідування їх виставок. Ввесь матеріал відповідає темі дослідження, або слугує його підґрунтям. Періодичні друковані видання, монографії, книги та різноманітні електронні джерела, використані для дослідження, один одного доповнюють.

Досліджуючи акварельну творчість художників західних регіонів України, окрім текстового матеріалу, досліджувалися інтерв'ю художників з журналістами місцевих регіональних телеканалів, радіостанцій, приватних каналів. Добірку акварелей з франківського художника Анатолія Мельника подає Тарас Майстришин у відео-репортажі «Івано Франківськ в акварелях Анатолія Мельника». [25] На каналі «Славсько інфо» в інтерв'ю з Анатолієм Мельником під час шостого мистецького симпозіуму в Славську художник дає характеристику пленерного живопису та особливості живопису аквареллю.

У Youtube каналі Alex Vass в інтерв'ю з Петром Фелдеші — закарпатським художником-акварелістом, митець розповідає про свій

життєвий та мистецький шлях, особливості та авторську манеру виконання акварельних композицій.

У поданій магістерській роботі проаналізовано персональні сторінки художників соцмережах Facebook, Instagram, TikTok та Pinterest., в яких митці подають інформацію про художні твори, відбувається їх жваве обговорення; використано електронні ресурси, зокрема сайти в Instagram: ARTVSESVIT та Facebook: [70,71] Мистецтво України, Художники Прикарпаття, сайти обласних організацій Національної спілки художників України, електронну базу «Сучасні художники України», «Художники та художниці Львова», «Художники Закарпаття». Вище згадані джерела висвітлюють творчість сучасних місцевих художників та слугують джерелом при формуванні ілюстративного матеріалу наукової праці.

Значна увага у магістерській роботі звертається на особисті художників-акварелістів, які представляють живописну школу Львівщини, Тернопільщини, Івано-Франківщини, Закарпаття та проаналізовано їх творчі доробки. У зв'язку з цим відвідано виставку «Дивосвіт акварелі» Антона Яцика у фортечній галереї «Бастіон» у травні 2025 року та майстер-клас з акварельної техніки Анатолія Мельника у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника у 2024 році.

При написанні магістерської роботи також було опрацьовано ряд історичної та мистецької літератури, в якій розглядалося питання розвитку акварельного мистецтва в зазначених регіонах. Автори цих досліджень зосереджують свою увагу на розвиток акварельного живопису в контексті українського і світового мистецтва та його вплив на сучасне мистецтво. Велика увага також приділялася аналізу альбомів, в яких представлено акварельні аркуші зазначених художників.

РОЗДІЛ II. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

2.1. Тенденції розвитку західноукраїнського мистецтва кінця ХІХ-ХХ століття.

Західноукраїнські землі кінця ХІХ століття входили до складу Австро-Угорської імперії. Тому життя та устрій українців залежав від політичної ситуації, яка панувала в імперії та світі. У 1867 Австрія перетворилася в дуалістичну Австро-Угорську імперію, а це в свою чергу змінило базовий державотворчий принцип централізму на федералізм. Українські землі Австро-Угорської імперії були поділені: до австрійської частини імперії відійшли Буковина й Галичина, до угорської частини — Закарпаття. Окрім того, передбачалося розширення політичних прав поляків у Галичині.

Економічна ситуація також була непроста: розвиток сільського господарства в аграрному секторі західноукраїнських земель відбувався пруським шляхом — поступове вrostання поміщицьких господарств у капіталізм. Загострилася проблема аграрного перенаселення в західноукраїнських землях, а звідси — масова еміграція населення до Канади, США, Аргентини, Бразилії, Австралії.

Культурне життя українців також було складним, але деякі позитивні зміни все ж таки відбувалися, особливо після реформи 1869 р. За цією реформою було обов'язкове початкове навчання дітей віком від 6 до 14 років. Також дозволялося викладання українською мовою. Українські письменники Василь Стефаник, Михайло Коцюбинський, Володимир Винниченко та інші підхоплюють нову течію модернізму. В цей час також творить майстер слова Іван Франко.

Значного розвитку досягло й музичне мистецтво. В цей період працює український композитор, педагог, фольклорист, один із організаторів Вищого музичного Інституту імені Миколи Лисенка Станіслав Людкевич. На сценах

світових театрів виступає найкраща тогочасна співачка з красиво чистим та сильним сопрано Соломія Крушельницька. [6]

Розвиток образотворчого мистецтва в Україні кінця XIX початку XX століття також набирає обертів. Мистецькі тенденції такі ж як у Європі, хоча з деякими відмінностями в залежності від належності до тої чи іншої мистецької школи.

Провідне місце в образотворчому мистецтві належить живопису. На теренах Галичини малярство широко розвивається завдяки популяризації української християнської культури, створення сприятливих умов щодо розвитку професійних товариств, реклами, організації виставок тощо. [18] На високому мистецькому рівні, починаючи з 1890-х років, працюють такі школи як художньо-промислова у Львові, гончарна в Коломиї, у Товстому, осередки обробки деревинні на Станіславщині та інші [19]. В цей час професійною підготовкою художників займається Львівська політехніка, яка була єдиним вищим навчальним закладом у Галичині. Педагогічний склад закладу освіти формували високо-кваліфіковані викладачі з історії мистецтва, рисунку, малярства, скульптури. Тому професійне мистецьке життя переважно зосереджувалось у Львові. [17]

В цей період у Львові працювали такі західноукраїнські художники, як: графік, реставратор та живописець Теофіл Копистинський, маляр та письменник Корнило Устиянович, графік і живописець Антін Пилиховський. У своїй творчості ці художники надавали перевагу відображенню життя галицького селянства, оспівували красу і велич рідного краю та історичний шлях свого народу.

На рубежі XIX – XX століть відбувалося поживлення всіх сфер національної культури і на Буковині. На цей час припадає життєвий і творчий шлях Юстина Пігуляка, якого мистецтвознавці вважають засновником реалістичного живопису Буковини. На Закарпатті творив живописець, представник академічної школи Мюнхенського реалізму Ігнатій Рошкович. [16]

Кінець XIX століття у живописі набуває рис переосмислення ролі мистецтва у культурному житті суспільства і спрямовується на віддзеркаленні внутрішнього світу людини, її прагнення до вільного світовираження. Відчувається вплив сучасних мистецьких стилів, що спостерігається через збагачену живописну палітру та декоративність тлумачення образу. Нове покоління західноукраїнських живописців здобуває освіту у мистецьких закладах Франції, Німеччини, Польщі. Нову систему образотворення вони сприймали через призму імпресіонізму, постімпресіонізму та модерну, які були притаманні європейському мистецтву того часу. У творчості живописців прослідковується пошук нових живописних імпресіоністичних, а згодом і сецесійних тенденцій. [17].

Наприкінці XIX століття Віденська академія мистецтв дещо втратила свої провідні позиції у мистецькій освіті, що призвело до змін академічного напрямку в мистецтві на більш прогресивні. У творчості нового покоління живописців Західної України відчувається вплив французьких мистецьких тенденцій імпресіонізму та постімпресіонізму.

Завідувачка відділу XIX століття Національного художнього музею Олена Кашуба-Вольвач в інтерв'ю суспільно-політичному інформаційному інтернет-виданню «Суспільне Мовлення» зауважила, що «чистого імпресіонізму в Україні практично не було, адже наші художники не сприймали цю естетичну ідею в її первісному сенсі.

Український імпресіонізм формувався в 1890 –1910 роках. Тоді в мистецтві переважав строкатий синтез реалізму, імпресіонізму, постімпресіонізму й модерну. Найбільш «справжнім» імпресіоністом — витонченим, закінченим і тим, який постійно дотримувався цієї естетичної концепції, був Микола Бурачек... та Давид Бурлюк. Серед інших відомих українських представників цієї стильової течії в живописі — Іван Труш, Олександр Мурашко, Петро Нілус, Михайло Ткаченко, Петро Левченко, Олена Кульчицька».

Новітні мистецькі тенденції втілювали у своїх живописних полотнах Іван Труш, Олекса Новаківський, Модест Сосенко, Осип Курилас, Антін Манастирський, Микола Федюк та чимало інших західноукраїнських митців. У 1929 році було створене авангардистське товариство «Artes», яке не оминали такі українські художники як Павло Ковжун, Анджей Пронашко, Роман Сельський. Члени «Artes» пропагували такі мистецькі напрямки як конструктивізм, сюрреалізм, дадаїзм, пуризм, символізм. У 1930-1939 роках у Львові діяла Асоціація незалежних українських митців (АНУМ), яка опікувалася експонуванням творів художників Галичини, а також художників, що проживали за кордоном.

Серед інших у Львові працювали мистецькі організації: «Нова генерація», Львівський професійний союз артистів-пластиків (ЛПСАП), що об'єднував усіх львівських митців, які захоплювалися модерним мистецтвом; «Зарево» (гурток молодих українських художників, які здобули освіту в Краківській Академії), «Спокій» (спілка студентів Варшавської академії), «Руб» (учнів Олекси Новаківського).

Події Другої світової війни 1941-1945 рр. були відображені у творчості художників. В цей період набула поширення агітаційно-масова графіка: фронтовий малюнок, плакат, агітівка, бойова листівка, станкові графічні серії і т. ін. Поряд із зображенням фронтових подій, художники у своїх творах також зверталися до звичайного побутового життя людей в тилу. Історична тематика у творчості українських митців залишалася провідною і після закінчення війни.

У післявоєнний час активізувалося мистецьке життя Львова. Художники звертаються до побутової тематики, а саме людини та праці. Часто також у творчості художників прослідковується звернення до Шевченківської теми.
[56]

У 1947 році у Львові відкрився Інститут прикладного та декоративного мистецтва. Основний викладацький склад закладу освіти був сформований випускниками Київського художнього інституту, які почали боротьбу проти

формалізму та пропагували метод соцреалізму. Цього ніяк не розуміли представники західної мистецької школи (випускники художніх академій Варшави, Кракова, Парижа) В. Манастирський Р. Сельський, М. Сельська, О. Шатківський, Р. Турин, О. Лещинський, тому в закладі освіти точилася вічна боротьба між цими двома протилежними напрямками мистецтва.

З закріпленням радянських позицій в Західній Україні мистецтво також піддавалося партійній ідеології. Упродовж 50-70-х років провідне місце належало тематичній картині, в якій відображалися різноманітні ювілейні події, прославлялися люди праці, соціалізму і т. ін. Проте багато художників звертаються до пейзажу, портрету, відображаючи красу рідного краю та історичні події. Серед них Д. Довбошинський, В. Патик, С. Коропчак, К. Звіринський.

80-і роки ХХ століття принесли зміни у львівський мистецький простір. «Відбувалось становлення нового типу художнього мислення, з новим розумінням картини драматичного змісту, гострим сюжетом і складним соціально-психологічним образом. Новий етап львівського живопису започаткувало молодше покоління художників, вихованців інституту. Відбувалось становлення нового типу художнього мислення, з новим розумінням картини драматичного змісту, гострим сюжетом і складним соціально-психологічним образом. Початки такого мислення виявили художники Я. Медвідь (тематична картина), О. Мінько (натюрморт), З. Флінта (краєвид) та ін.» [58]

Творчість Зеновія Флінта, Ярослава Медведя та Олега Мінька в цей період була наповнена модерністськими пошуками в поєднанні з національними мистецькими традиціями та новим трактуванням художньої мови твору. Сміло можна стверджувати, що саме творчість цих художників стала основою для подальшого оновлення львівської живописної школи. [37]

Філософським підтекстом та образною символікою вирізняються тематичні композиції Ярослава Медведя. Живописні твори трактуються узагальнено, використовується ритмічне повторення масивних колірних плям.

Експресивна живописна манера Я. Медведя вміло поєднується з традиційним українським монументалізмом.

Більш стриманою експресією кольору вирізняються картини Зеновія Флінта. Його пейзажі наповнені лірикою та поетичною сутністю природи.

Відчувається вплив європейського постімпресіонізму на формування живописного стилю Олега Мінька. Портретні композиції та натюрморти наповнені метафоричним змістом, вишуканою колірною гамою, декоративністю. Впродовж 70–80-х ХХ ст. у Львові працювало чимало живописців, які окрім олійних писали акварельними та гуашевими фарбами. Автором великої кількості акварельних аркушів є графік Олександр Аксінін. Член Національної спілки художників України, член комісії з акварелі СХ СРСР (1986–89), знаний львівський сценограф та художник Мирослав Откович працював в акварельній техніці. Автором цілих акварельних циклів був Мечислав Малавський.

Обабіч львівських художників творили митці Прикарпаття. У мистецькому просторі Івано-Франківська (до 1963 року місто йменувалося Станіслав) працювали в основному художники, які приїхали з інших областей України. Мальовничі краєвиди Карпат та Прикарпаття, побут бойків, лемків, гуцулів не могли залишити байдужим ні одного майстра пензля. У Франківську розпочалася творчість дисидента-шістдесятника Опанаса Заливахи. На Івано-Франківському художньо-виробничому комбінаті розпочав свій творчий шлях Микола Варення, який з 1982 до 1990 року очолював Івано-Франківську організацію Спілки художників України, викладав у Косівському училищі декоративно-прикладного мистецтва, Івано-Франківській дитячій художній школі та Прикарпатському університеті імені Василя Стефаника. Особливо колористично та образно переосмислені живописні полотна Івана Лободи та Петра Сахро. «Жанр краєвиду особливо розвинули М. Бондаренко, А. Ляшков, Ф. Майко, О. Шеванюк, М. Попов, П. Євсєєв, Б. Голубов, П. Сопільник, П. Боечко. До лірико-настрогового образу

природи звертається О. Коровай («Мальовнича Україна», «Груші цвітуть»)).
[58]

Визначне місце у розвитку образотворчого мистецтва на Прикарпатті належить Михайлу Фіголю. Його мистецька спадщина безцінна для сучасного і майбутнього покоління українців. У творах М. Фіголя з неперевершеною живописною майстерністю передано красу природи, історію краю та посыл на величне майбутнє України. З 1964 року Михайло Фіголь викладав в Івано-Франківському педагогічному інституті (нині Карпатський національний університет імені Василя Стефаника), а від 1991 року був його професором.

Крім Львова та Івано-Франківська значного розвитку, пошуку новітніх мистецьких тенденцій в образотворчому мистецтві набирають інші міста Західної України. Яскравою сторінкою вписується мистецтво Закарпатської України та Тернопільщини. Якщо характеризувати мистецькі тенденції Закарпаття, то важливо наголосити на географічних особливостях цього краю. Адже Закарпаття межує з Словаччиною, Угорщиною, Румунією та Польщею. А це має значення для визначення навчальних орієнтирів. Переважна більшість молодих художників здобувала освіту у мистецьких закладах Праги, Будапешту, Відня, Мюнхена, Парижа. Йосип Бокшай, Адальберт Ерделі, Еміліан Грабовський, Юлій Віраг вважаються засновниками закарпатської художньої школи. У 20-х роках Й. Бокшай та А. Ерделі в Береговому та Кошицях організували приватну студію, а вже в 1927 році відкрили Публічну школу рисування. У 1931 році було засновано Товариство діячів образотворчого мистецтва на Підкарпатській Русі. Твори мистецтва учасники товариства виставляли у залах Закарпаття, Кошиців, Братислави, Праги. У живописних полотнах відчувався вплив експресіонізму, сюрреалізму, символізму. Але водночас набувала становлення школа реалістичного малярства Закарпаття. «У 30-х роках в мистецтво Закарпаття прийшло молодше покоління, до якого належали А. Коцка, Е. Контратович, А. Борецький, З. Шолтес, Ф. Манайло. Станкові та монументальні картини Ф. Манайла виразно позначені впливами експресіонізму та народного мистецтва.

Після акту приєднання Закарпаття до радянської України (1945 р.) на творчості видатних майстрів відбилися нові історичні та соціокультурні зміни. З'явилися тематичні картини Е. Контратовича, краєвиди А. Борецького, «Груповий портрет ужгородських художників» А. Ерделі, «Бокораші» та «Великий Верх» Й. Бокшая, сповнена ліричної чарівності «Верховинка» А. Коцки, «Лісоруби» Г. Глюка, «Гуцульська гражда» Ф. Манайла, які належать до високих творчих досягнень мистецтва краю.» [58]

Значного розвитку та особливого звучання набуло малярство Тернопільщини. Варто згадати таких Тернопільських художників як Богдан Ткачик, Ярослав Новак, Дмитро Стецько, Станіслав Ковальчук — членів мистецького гурту «Хоругва», митців які працювали в жанрах станкового та монументального живопису, твори яких наповнені асоціативно-символічним змістом.

Образотворче мистецтво кінця XIX – XX століття Львівщини, Тернопільщини, Іван-Франківщини та Закарпаття стало тим підґрунтям, на якому сформувалися унікальні регіональні мистецькі школи, які поряд з народними традиціями, сакральною спадщиною, національним духом поєднували європейські мистецькі стилі та напрями.

Головним мистецьким осередком був Львів, в якому на високому професійному рівні розвивалися мистецькі школи декоративно-прикладного та монументального мистецтва, формувалися нові жанрово-стилістичні напрями.

Традиції народного малярства та іконопису, декоративно-ужиткової творчості та карпатського модернізму притаманні мистецтву Івано-Франківщини.

Ідеї національної гідності, втілені лірикою та символічними образами, кольором та формою у творчості митців Тернопільщини, сприяли розвитку місцевої художньої традиції у сучасному українському мистецтві.

Особлива художня мова з грою світла та кольору, простору та матеріальності фарб утвердилася у закарпатській школі живопису, що стала основою для формування сучасних художніх практик.

2.2. Особливості розвитку акварельного живопису в західноукраїнському мистецтві кінця XIX - XX ст.

Акварель зі своєю появою у мистецькому світі відкрила нові живописні можливості, які не заслужено були недооцінені багатьма художниками. В порівнянні з іншими живописними техніками акварель вирізняється різноманіттям технічних прийомів. А найважливішою її особливістю є прозорість, легкість та повітряність. Акварельні роботи завжди наповнені свіжістю та невагомістю, а магічне змішування кольорів на мокрій поверхні паперу манить своєю непередбачуваністю. Та в руках майстра акварель, ніби, підкоряється його генію: кольори слухняно переплітаються між собою, створюючи магічний танок барв.

Важливо зауважити, що художників цього періоду, які б займалися тільки акварельним живописом досить небагато. Переважно акварельний живопис присутній у мистецькій практиці художників окремими творчими періодами.

Відомий серед українських імпресіоністів, неперевершений колорист Іван Труш також на початку своєї творчості захоплювався аквареллю. Завдяки Івану Трушу розпочалося відродження галицького малярства. У 1881 році Труш вступив до Бродівської гімназії, де віртуозно опанував техніку акварелі. Відомо, що акварель йому вдавалася найкраще, серед учнів класу його акварельна техніка була поза конкуренцією. Хоча після смерті батька Іван змушений був покинути навчання і працювати, та бажання стати художником не полишало його. Вже будучи відомим художником, він підтримував молодих митців, допомагав працевлаштовуватись та популяризувати українське галицьке малярство.

Нажаль в колекціях музеїв акварельні роботи Труша трапляються вкрай рідко. Більшість зберігається в приватних збірках. У 2022 році Національний

Музей у Львові імені Андрея Шептицького в мистецькому проєкті «Красота барвности. Виставка української кольорової графіки» на розгляд поціновувачів мистецтва представив унікальний твір «Пейзаж» (Рис. 2.2.1.) авторства Івана Труша, виконаний в рідкісній для його пензля техніці акварелі, яку опанував ще у Бродівській гімназії. У 1962 році громадянин О. К. Шухевич продав даний твір музею. Акварель була дуже пошкоджена, її вигляд потребував рук реставратора. У 2012 році реставратором Вадимом Волковим проведено відновлювальні заходи і зараз «Пейзаж» милує око глядачеві. Важливо наголосити, що знакові твори Івана Труша зі збірки НМЛ представлені й в постійній експозиції «Українське мистецтво ХХ ст. НМЛ ім. Андрея Шептицького».

В цьому контексті варто згадати ще одного українського художника-патріота, творчість якого припадає на кінець ХІХ початок ХХ століття, Осипа Куриласа. Народився майбутній художник 7 серпня 1870 року у містечку Щирець Острів на Львівщині. З дитинства мав потяг до малювання. У 16 років вступив на навчання до Львівської художньо-промислової школи, де вправно вивчав рисунок, малярство, історію образотворчого мистецтва. Згодом продовжував навчання у Краківській академії мистецтв. Після навчання залишився жити та працювати в Європі. Осип багато працював та брав участь у багатьох виставках. У 1915 році художник вступає до австрійського війська і переходить до Легіону Українських Січових Стрільців. Згодом він очолив мистецьке об'єднання художників, літераторів, фотографів «Пресової Квартири» УСС. В цей час Осип Курилас працює «над створенням календарів, листівок на теми стрілецтва, Різдва, Великодня, намалював понад 200 портретів своїх побратимів, ілюстрував сатиричні журнали – «Самопал», «Бомба», «Самохотник», «Республіканський Самохотник». [58]

Художник Осип Курилас належав до числа перших авторів українських поштівок у Львові, Станіславові, Коломиї. Листівки художника виконані в акварельній техніці. (Рис. 2.2.2.) Особливістю цих акварелей є неперевершена професійна майстерність та лаконізм зображальних засобів втілювати

художній образ, а також знання автора народних звичаїв і побуту українців. Акварелі Осипа Куриласа цікаві ще й своєрідним поєднанням сюжетних композицій з використанням західноукраїнської орнаментики, яку художник вміло вкомпоновує у загальну картину зображення.

«У 1952 році з фондів Львівського музею Українського художньо – декоративного мистецтва (тепер – Національний Музей у Львові імені Андрея Шептицького) було знищено неоціненні пам'ятки українського мистецтва – 164 роботи Осипа Куриласа. Їх було спалено із характеристикою : «як експонати, що не мають музейного значення». Знищені твори митця дійшли до нашого часу завдяки тому, що вони були зображені на листівках, виданих у 1914–1918 роках, зусиллями січових стрільців – митців.» [10]

Віртуозною акварелісткою, чиї творчі пошуки в акварельних листівках набули неперевершеної майстерності, є Олена Кульчицька. До акварельного живопису художниця зверталася часто, працюючи над жанровими композиціями, пейзажами, портретами. Наукову та мистецьку цінність мають акварелі художниці, в яких вона зобразила понад 200 пам'яток старовинної архітектури Західної України. Серед них зображення житлової архітектури, церков, традиційних народних вбрань, людей та їх побуту. Композиції мисткині просякнуті національною орнаментикою, в якій захований код нації. Усе це можемо споглядати у циклах акварелей «Народна архітектура Західних областей України» (Рис.2.2.4.) та «Народний одяг Західних областей України» (Рис.2.2.5.) Багато акварелей, 152 одиниці, зображають вигляди українських церков. Цінність акварельних збірок неоціненна. Адже авторка з великою точністю та детальним оглядом змальовує сакральну архітектуру Бойківщини, Гуцульщини, Лемківщини, Буковини, Поділля, Опілля та Галичини, що має не тільки мистецьке, але й наукове та історичне значення. Працювала художниця над їх втіленням протягом 1907—1954 рр. Варто наголосити, що Олена Кульчицька була ще прекрасним графіком, творцем естетичних концепцій, талановитою педагогинєю і громадською діячкою. Її творчий період припав на складний час культурного поневолення українського народу. Але,

незважаючи на це, у її творчості та життєвому шляху відчутне непереборне відчуття світла і надії. Мистецький доробок О. Кульчицької наповнив культурне середовище Львова нотками модерну та експресіонізму, з втіленням етнічних традицій Галичини.

Сучасник Олени Кульчицької М. Драган у своїй публікації писав: «Нема, мабуть, ні одної техніки, до якої б вона не взялася, даючи кожною пробою суцільний мистецький твір. І коли ми зважимо, що все те виконала перша жінка в нашому образотворчому мистецтві — то зростає тільки наш подив для її мистецької талановитості і творчої снаги» [14].

В останні роки свого життя Олена Кульчицька вже менше зверталася до живопису воднистими фарбами, але все ж таки деякі етюди та завершені композиції були нею створені. Серед них можна вирізнити такі акварелі, як: «Передова колгоспниця», «Крива сосна», «Сосни в сонці, Брюховичі», «Дощевий день, Брюховичі», низку пейзажів «Ясеня — вид з церквою», «Вид на гори, Закарпаття», «Після дощу, Закарпаття». Також мисткиня зрідка працювала над акварельними листами.

Акварелі О. Кульчицької впізнавані, адже наповнені невимушеним трепетом та легкістю. Композицію зображення художниця чітко вибудовує, образ трактує переважно через площинне подання. Часто використовує різні за характером лінії та колірні плями, що підсилюють виразність звучання твору. Колорит має «класичне» звучання. Всі акварелі насичені духом традицій західних регіонів України.

Підсумовуючи вище сказане, варто наголосити, що творчий та життєвий шляхи Олени Кульчицької мали значний вплив на формування нової плеяди українських художників-акварелістів ХХ століття.

Акварель у першій половині ХХ століття була популярною технікою серед закарпатських художників, зокрема тих, хто стояв біля витоків Закарпатської школи живопису. Хоча акварель не була основною технікою в творчості фундаторів закарпатської школи живопису Йосипа Бокшая і Адальберта Ерделі, обидва митці використовували її для створення ескізів,

етюдів, часто експериментували з кольором та формою. (Рис.2.2.6.) Бокшай часто звертався до акварелі під час створення етюдів та замальовок на пленері. Його акварельні роботи відзначаються легкістю, прозорістю та тонким відчуттям кольору, що дозволяло митцю передавати мінливість закарпатської природи. У каталозі творів: Видання «Йосиф Бокшай. Людина правди. Художник правди» містяться репродукції майже 400 його робіт, включаючи акварелі, з музейних фондів і приватних колекцій України та зарубіжжя. Деякі роботи художника представлені на сайті GS Art. [72]

Ерделі використовував акварель як засіб для швидких замальовок та ескізів, що дозволяло йому фіксувати миттєві враження та емоції. Його акварельні роботи вирізняються витонченістю, експресією та глибоким психологізмом. Серед відомих творів — «Оголений», «Пейзаж з будинками» «Гірський пейзаж», «Мукачевський замок» (1930-ті) (Рис.2.2.7-9). Ці роботи характерні делікатною кольоровою палітрою, світлоповітряністю та лаконічністю форми. Відчувається вплив європейського модерну й інтерес художника до емоційного стану природи та людини. У виданні «Адальберт Ерделі» представлено понад 300 його картин, включаючи акварелі, з детальним аналізом творчості митця. [31].

Серед відомих закарпатських художників, які часто у своїй творчості зверталися до акварельного живопису, варто згадати Федора Манайла. Творчість Федора Манайла насичена знаннями про етнографію та традиції рідного Закарпаття. Його творчий та життєвий шлях мистецтвознавці відносять до другого покоління закарпатських живописців після Бокшая та Ерделі, однак внесок, який зробив Ф. Манайло для розвитку малярства Закарпаття, варто прирівняти до внеску вище згаданих фундаторів закарпатської школи живопису. Дослідники кажуть, що «Манайло створив мистецтво зсередины закарпатського матеріалу». [69] Художник часто подорожував краєм, по крихтах збирав предмети побуту та досліджував місцеву архітектуру. Ф. Манайло брав участь у створенні закарпатського музею народної архітектури та побуту, в процесі якої виконав велику кількість

креслень і замальовок інтер'єрів та екстер'єрів сільських будівель. Велику працю провів художник над описом та замальовками народного вбрання Закарпаття, на основі яких були виконані ескізи до сценічних костюмів для артистів Закарпатської обласної філармонії. Ці ескізи та замальовки художник виконував в техніці акварелі. Акварельні роботи художника наповнені легкістю, виразністю образного трактування та своєрідною технічною манерою. У акварельних роботах художник часто звертається до мальовничих Карпатських краєвидів («Пісочниця», «Ранковий туман», «Віадук в горах», «Лісосіка» та ін.), наповнені карпатським колоритом його сюжетні композиції («Колядники йдуть», «Сильний Іванко», «Сусіди» та ін.). Природа та люди надихали художника на творчість: «...Щедра була до мене рідна земля: коріннями своїми, фарбами, смаком свого мистецтва, котрі оживляли мою палітру... Я щасливий і вічно вдячний своєму народові». [69]

Акварельна творчість художника поєднує експресіоністичну емоційність з глибоким зв'язком із природою та культурою рідного краю. На прикладі декількох акварелей розглянемо технічні особливості та манеру виконання.

У одній з ранніх робіт Манайла «Захід сонця» (Рис.2.2.10.) автор зображує гірський пейзаж із використанням насичених та контрастних кольорів. Акварельна техніка дозволяє передати текстуру гір та рослинності, створюючи динамічну композицію, що відображає силу та велич природи.

Художник майстерно володіє акварельною технікою, передаючи колорит та аромат карпатських трав у роботі «Польові квіти» (1949). Легкі мазки та яскраві тони створюють відчуття простору та гармонії, підкреслюючи красу карпатських квіток. Робота насичена ароматом ромашок, дзвоників, волошок та інших квітучих рослин, який художник вміло передає за допомогою воднистих фарб, захоплюючи глядача своєю майстерністю.

Федір Манайло також звертається до сюжетних композицій, в яких часто відтворює побут місцевих жителів. До прикладу акварельна робота «Сусіди» (Рис.2.2.11). Композиція картини динамічна та багатопланова. На картині ми

бачимо сусідів, які зустрілися після польових робіт та щось жваво обговорюють. Їхні обличчя усміхнені, постаті виразні та натруджені, рухи злагоджені, ніби навчені з дитинства. Праця для них така ж звична як день, що настає. Кольорова гама композиції побудована на поєднанні контрастів: кольорових, тонових, фактурних. Вся робота випромінює радість та задоволення людей, що працюють на своїй землі.

Ці та багато інших акварелей Федора Манайла демонструють його професійну майстерність у володінні акварельної техніки, віртуозне вміння через барви передавати глибокі емоції. Акварельна творчість Федора Манайла є важливою частиною українського мистецтва та має велике значення для розвитку сучасного малярства.

Як побажання для наступних поколінь митців, Манайло казав: «Радив би: жити широким світом культури. Такого широкого обняття культури цілого світу людства, яке тепер є, які тепер можливості – ніколи такого багатства не було... Молодим художникам совітую: обняти ці світові багатства і скористуватись ними у дар та розвиток закарпатської школи живопису, європейського мистецтва...» Творчість Федора Манайла залишається однією з найяскравіших сторінок українського мистецтва ХХ століття.

Представниками класичної живописної школи Закарпаття є відомі художники Андрій Коцка та Антон Кашшай, в творчості яких багато робіт, виконаних в техніці акварелі.

Андрій Коцка був учнем Ерделі та Бокшая. Закінчив Ужгородську вчительську семінарію, в якій познайомився з Ерделі. Десять років Коцка вчителював у своїй першій школі в селі Тихий Ужанської Верховини, а вже згодом в Кам'яниці та Сімері. В цей час він вперше замислився пов'язати своє життя з малярством. Саме у Верховині сформувалися два жанри, які перепліталися протягом всієї його творчості — краєвиди та люди Верховини. [40] Значне місце у творчості Андрія Коцки займає портретний жанр, і особливої уваги заслуговує образ жінки. Портретні зображення жінок художник відтворював в техніці олійного та темперного живопису, багато

виконав рисунків олівцем, а особливо цікавими є його акварельні портрети. [23] Улюбленими персонажами його живопису є сільські жінки та дівчата. В цьому контексті варто згадати акварельний портрет «Дівчини з с. Тихий» (Рис.2.2.13.). В цій роботі ще прослідковується пошук композиції картини, не впевнені ракурси та рухи натури, але вже відчутна своєрідна манера виконання, колористичне вирішення образу. Художник працює над пропорціями, кольором, вдосконалює свою майстерність. Згодом роботи художника стають все більш експресивними, з авторською манерою передачі образів. Особливістю жіночих образів у творчості А. Коцки є інноваційні живописні якості, що прослідковуються у звучанні яскравих кольорових площин у поєднанні з декоративними елементами.

Одним з кращих пейзажистів Підкарпатської Русі, який не мав професійної мистецької освіти (за освітою був фінансистом), але вважається корифеєм закарпатської школи живопису є Антон Кашшай. З дитинства Антона притягувало малювання. Він часто захоплювався краєвидами, розумів та цінував природу. Вже в десятирічному віці захопився аквареллю, а у 13 років вмів писати олією. Все хлопцеві вдавалося швидко, тому що мав хист та мету, і швидко йшов до цілі. Хоча художник не навчався за кордоном, бо цьому завадила Друга світова війна, але він подорожував Європою, відвідував музеї, виставкові зали. На відміну від інших художників Закарпаття, йому вдалося відвідати такі капіталістичні країни як Японія, Канада, Норвегія, Італія. Саме в Італії художник виконав серію акварельно-дорожніх робіт, в яких можна побачити міста і краєвиди цієї країни. Ці акварелі вказують на те, що Антон Кашшай був не тільки майстром олійного живопису, а ще й обдарованим акварелістом. [29]

В Італії художник зустрівся з новим творчими викликами, а саме: зображення фрагментів міста з вузькими вулицями, мостів через канали та будиночки Венеції, щільної розпеченої атмосфери галасливих міст, яскравого сонячного освітлення. Все це відрізняється від звичних карпатських краєвидів

з легким повітряним середовищем та м'яким освітленням. Розглянемо декілька акварелей цього періоду.

До прикладу акварель Антона Кашшая «Венеція. Сонячний день» (1964). (Рис. 2.2.14.), яку можна вважати зразком пленерного рисунку з живописним акцентом. Вона як і багато інших акварелей з Італії виконана у змішаній техніці фломастера й акварелі. В поданій композиції митець зображає урбаністичний пейзаж одного з каналів Венеції. Художник майстерно вибудовує композицію за допомогою лінійної перспективи: головна вісь перспективи скеровує погляд глядача в глибину вуличного каналу. Таким чином автор зміг передати глибину простору, зменшуючи масштаб архітектурних форм та послаблюючи контраст вдалині. Важливо наголосити на світлотіньовому аналізі зображення, в якому художник за допомогою акварелі майстерно передає ефект м'якого денного освітлення.

В аналізованій акварельній роботі автор не зосереджується на деталях, а передає загальне враження від побачених вулиць з архітектурою, настрою міста. Все це говорить про імпресіоністичний підхід Антона Кашшая у зображенні міського пейзажу. Лінія, вимальована фломастером, ніби структурує форму, а акварельні плями підсилюють світлоповітряне узагальнення та емоційне тонування. Тепла вохристо-коричнева гама врівноважуються блакиттю неба та рефlekсами води, створюючи відчуття сонячного, спокійного дня. У творі художник гармонійно поєднує графічне мислення та живописну свободу. Акварельна робота Кашшая є емоційно стриманою, але, водночас, вишуканою в плані трактування фактур, форм та настрою.

Ще одним характерним зразком акварельно-графічної манери Антона Кашшая періоду його творчих мандрів Європою є робота «Рим. Вид на Колізей» (Рис. 2.2.15.). Ця композиція також виконана в змішаній техніці фломастера і акварелі на папері. На малюнку зображено архітектурний краєвид одного з найвідоміших символів Риму — Колізею, розміщеного у центрі картинної площини.

Колізей, як смисловий акцент, поданий у легкій перспективі, займає центральне місце в композиції. Зображення тонально насичене, окреслене гнучкою лінією фломастера, яка немов би фіксує основні площини. Кольорова палітра приглушена, але домінують теплі охристо-коричневі та сіро-фіолетові тони, за допомогою яких митець майстерно передає фактуру каменю, створюючи ефект історичної давнини. За допомогою акварелі створюється відчуття атмосфери, передається глибина простору, повітряна перспектива й легкість тіней.

У контексті творчості А. Кашшя описані роботи мистецтвознавці вважають прикладом виїзної акварельної графіки, яку художник активно практикував подорожуючи європейськими містами, зокрема Італією.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що ряд художників західних регіонів України кінця XIX – XX ст. у своїй творчості зверталися до акварельного живопису. Їх творчість стала як духовним так і професійним підґрунтям, на якому формується нова генерація художників-акварелістів, що продовжують розвивати національні мистецькі традиції.

РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ У ТВОРЧОСТІ ХУДОНИКІВ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

3.1. Особливості розвитку акварельного живопису у творчості митців Львова.

Сучасний акварельний живопис насичений технічним розмаїттям, на які тільки експерименти не йдуть митці, щоб втілити задум, передати художній образ за допомогою фарби. Можна бачити «...поєднання відомих прийомів техніки «резерважу», «a la prima» на мокрому і на сухому, лесування (багатошаровий спосіб нанесення фарби). Художники вдаються до прийомів із сіллю, гнуть папір перед нанесенням фарби, використовують попередні воскові прописи, сухий пензель, набризки відтиснутим пензлем у завершальному етапі творення аркушів. На другий план відходять абстрактні акварелі, що позбавлені сюжетно-наочного змісту, проте доволі цікаві у виконанні» [22, с. 50].

В полі зору художників-акварелістів краєвиди міст і сіл нашої рідної України, дари землі в натюрмортах, постаті історичних подій та героїчного сьогодення. Акварельні композиції передають як досить реалістичні зображення, так і бувають досить абстрактними, спонукаючи до думки глядача. Якби сюжети не відображалися в цих картинах, головне в них – любов до акварелі, до її свіжості, насиченості та ніжності. Ця любов об'єднує художників у акварельну спільноту — міжнародне товариство International Watercolor Sociality (IWS), керівником національного відділення міжнародного товариства IWS якого є львівська художниця Галини Отчич.

«Дивишся на її акварелі, і в душі запалюється вогник... Акварель дуже складна техніка письма, вимагає від художника майстерності, тонкого відчуття кольору. Художниця творить у різних техніках – акрилу, олії, акварелі... Чим вільніше себе почуває митець, невимушеніше, тим кращим буде результат творчості – на папері чи полотні. Звісно, треба володіти вмінням писати, додаючи до того – завзяття і любов.» [21 с.9]

В акварелях Галини Отчич вся її любов до життя, до природи, віри в щасливе буття, надія та натхнення.

Народилася Галина Отчич на Львівщині, у селі Романівка. Але дитинство та юність пройшли у Закарпатті. Краса закарпатських краєвидів вразила дитячу душу так, що Галина вирішила стати художницею, щоб відтворювати чарівність природи у картинах. Проте батьки не поділяли думки дівчини, тому поступила до Львівського політехнічного інституту, де здобула фах архітектора. Про що не шкодує, адже по завершенні навчання працювала архітектором-ландшафтником у Музей народної архітектури та побуту Львова. Сьогодні – художник-аквареліст, ілюстратор, дизайнер, старший викладач кафедри графічного дизайну та мистецтва книги Української академії друкарства; член Співки дизайнерів України, голова Українського міжнародного акварельного товариства IWS Ukraine, віце-президент Буковинської акварельної асоціації.

Художниці притаманна експресивна манера живопису. Її акварельні композиції вражають своєю свіжістю та легкістю.

Значне місце у живописі Галини Отчич відводиться квітам. У них краса природи, гармонія світу, вся ніжність і витонченість. У зображенні квіток художниця використовує ніжність акварелі, музику воднистих колірних переходів. Мисткиня не копіює натуру, їй вдається живо писати, в цьому її музика малярства (Рис.3.1.1-2.).

Одна з нещодавно виконаних акварелей «Гладіолуси» (Рис.3.1.3.).

У центрі вертикальної композиції зображено букет гладіолусів. Квіти повністю розпустилися, пелюстки щільно прилягають одна до одної, створюючи цілісний об'єм. Вертикальну ритміку у композиції створює зелень стебел та бутонів.

Колірна палітра включає ніжно рожеві, малинові, білі та фіолетові відтінки, що гармонійно поєднуються з трав'янисто-смарагдовою зеленню. Прозорість квіток підсилює світлий і розмитий фон.

Художниця наносить акварельні фарби легкими прозорими шарами, використовуючи техніку лесування. Ефекту повітряності та невагомості досягає завдяки плавному переходу кольору та відсутності чітких ліній.

Акварельна робота викликає у глядача відчуття легкості, ніжності та урочистості. Квітка гладіолуса символізує красу і силу, але в цій композиції вона втілює настроєвість та витонченість.

Ця композиція як і багато інших передає майстерність Галини Отчич у роботі з квітковими мотивами, вміння створити поетичний настрій через акварельну техніку.

Заслуговує уваги робота Галини Отчич, написана в техніці акварельного живопису 2017 року, «Яблука в траві» (Рис.3.1.4.). Натюрморти з яблуками, грушами та іншими дарами природи займають одне із важливих місць у творчості художниці. В поданій композиції серед густих трав'яних стебел зображено дев'ять стиглих яблук. Лінії трави виконані у дещо графічній манері, що додає зображенню динаміки та ритму. Глядач ніби дивиться на натюрморт зверху – це особливість композиційної побудови в цій роботі.

Колористичне вирішення вибудоване на поєднанні контрастів: теплі жовто-зелені яблука оповиті холодною зеленню та фіолетом трави. Сонячне світло проявляється у верхніх ділянках картини через теплі золотаві плями.

Авторка майстерно поєднує технічні прийоми – акварель по-мокрому та акварель по-сухому, – поєднуючи насиченість та прозорість фарби. Яблука написані м'яко з плавними переходами від світла до тіні, а лінії трави подано чіткіше з акцентом на деталях.

Робота «Яблука в траві» наповнює глядача настроєм літньої спокійної днини, відчуттям гармонії з природою та атмосферою достатку.

Цей натюрморт є підтвердженням слів Галини Отчич, що філософією малярства є «Спостереження Природи, її циклів, ритмів, архітектури, – один з принципів для досягнення космічної гармонії». Саме таке уважне спостереження за природою, поєднання реалістичного і декоративного підходів у творчості є важливою характеристикою манери Отчич.

Художниця провела шість персональних і понад тридцять виставок у містах України, а також за кордоном: Фінляндія, Польща, Італія, Албанія, Швейцарія, Болгарія, Сербія, Чеська республіка, Бангладеш, Малазія, Китай, Гонг-Конг та ін.

Окрім активної творчої діяльності Галина Отчич займається викладацькою, виставковою, організаторською роботою. Мисткиня є активним громадським діячем. За її ініціативи відбулося багато проєктів як регіонального так і всеукраїнського та міжнародного характеру, які ставлять акварельне малярство на більш престижний рівень.

З 2016 по 2019 роки художниця разом з іншими українськими акварелістами бере участь у фестивалі акварелі, що відбувається у італійському місті Фабріано.

За сприянням та організацією Г. Отчич у 2017 році у Львові пройшов міжнародний акварельний симпозиум, а у 2018-19 р.р – міжнародний акварельний лекторіум. Того ж 2018 р. як лідер українського IWS Г. Отчич була запрошена до участі у виставках у Китаї (Шанхай). Робота «Яблука» (2018 р.) (Рис.3.1.5.). Галини Отчич була серед тридцяти кращих акварелей представників IWS з різних країн. А акварельна композиція «Бузок» (2016 р.) поповнила фонди Шанхайського музею сучасного мистецтва. У 2019 році вступила до Мондіальської мистецької академії (Франція), є Уповноваженим представником з акварельного мистецтва від України. [22]

Г. Отчич часто дає майстер-класи з виконання акварельної техніки. Її майстер-класи збирають велике коло пошановувачів акварельного мистецтва та надихають на реалізацію творчих задумів.

З початком повномасштабного вторгнення країни-агресора в Україну Галина Отчич організовує різноманітні благодійні проєкти на підтримку ЗСУ та простих людей, які постраждали від війни, оскільки впевнена, що мистецтво має рятувати життя. [66]

До активної діяльності Галина Отчич спонукає аквамістців львівської групи. До цієї мистецької спільноти входить Ігор Юрченко – член

Національної спілки художників України, член Спілки дизайнерів України, член Спілки критиків та істориків мистецтва та кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну та основ архітектури Національного університету «Львівська політехніка», який ще є організатором фестивалю акварелі в італійському місті Фабріано як представник від України.

Аквареллю Ігор Юрченко займається вже 30 років. І. Юрченко народився в м. Токмак Запорізької області. Освіту дизайнера здобув у Харківській державній академії дизайну і мистецтва. З 1995 року викладав у Львівському державному лісотехнічному університеті, а з 2001 – викладач кафедри дизайну та основ архітектури Львівської політехніки. За ініціативи митця в університеті відкрили акварельну школу, якою він опікується.

В арсеналі Ігоря Юрченка сім персональних та понад десяток регіональних, всеукраїнських та міжнародних виставок. Художник є учасником всеукраїнських та міжнародних пленерів, проводить майстер-класи з акварельного малярства.

Як зазначає сам митець: «Раніше я був більш академічний. Тепер переходжу до узагальнення форм, намагаюся вводити великі мазки. Оскільки ще не маю досвіду трансформації фігури, то людей на картинах наразі нема. Не обмежую себе сюжетно, працюю і по сухому, і по мокрому папері, з різними матеріалами. Знаходжу тематику й виношую її інколи декілька років – шукаю відповідні пластику, формат, зображальну мову. Коли втомлений, то малюю реалістичні речі». [67]

Художник захоплюється пейзажними композиціями, тому в акварельних роботах переважно присутній саме цей жанр. Переглядаючи фільми, читаючи літературу, слухаючи музику, митець вивчає сюжет, аналізує ритміку. А потім втілює все у своїй творчості. Поціновувачі творчості І. Юрченка та колеги захоплюються його акварельною технікою та кольоровою гамою, ритмічною композицією та творчою манерою. Ігор Юрченко майстерно володіє акварельним малюнком по-сухому і по-мокрому паперу, часом застосовує сіль для підсилення ефекту виразності композиції. Його композиції вирізняються

дисципліною у тлумаченні світлотіні та колірному тону. Інколи для підсилення образу акварелі можуть бути монохромними з використанням тонового чи колірному акценту. Все це свідчить про те, що художник вправний аквареліст-віртуоз, який розуміє природу воднистої фарби і знає як розкрити її кращі сторони.

Як вже згадувалося вище, Ігор Юрченко проводить багато майстер класів з акварельного живопису як в реальному часі так і в авторському онлайн-курсі Collage Art&design studio. Для характеристики пропонується дві композиції, в яких акварель звучить емоційно, святково та поетично.

Композиція 2023 року написання під назвою «Перед Різдвом» (Рис.3.1.6.) передає атмосферний зимовий пейзаж, в якому присутні відчуття передсвяткового очікування. В центрі картини розміщений засніжений пагорб, під яким ніби заховалися хатинки, оповиті снігом. На передньому плані видніються скирди сіна на темному силуеті лісу.

З великою майстерністю художник передає особливість української зимової природи: холодна білизна снігу гармонійно врівноважується теплими відтінками вохристо-коричневих дерев та золотистого сіна. Вся композиція побудована на тональних та кольорових контрастах, а акварельна техніка дає відчуття легкості та прозорості. Художник вміло застосовує поєднання розмитих водянистих мазків, що створюють відчуття зимового повітря, наповненого морозом, та насичених кольорових деталей переднього плану. В поданій роботі простір вибудовано за допомогою законів перспективи: на ледь помітних блакитно фіолетових тонах неба і гір бачимо чітко прописані передні плани. За допомогою такого прийому митець додає роботі глибини та святкового настрою, а поєднання блакитних, ультрамаринових та синіх кольорів на фоні білого снігу, ніби готує глядача до родинного святкового вечора.

Акварель «Перед Різдвом» є прикладом синтезу реалістичного пейзажу й символічного узагальнення.

Продовженням святкової тематики є акварель «Ой радуйся, земле!» (2023 р.) (Рис.3.1.7.) Ця композиція є яскравим зразком поєднання традиційної української зображальності та модерного акварельного бачення. Глибока синьо-фіолетова гама, що домінує у композиції, створює відчуття простору та вечірнього спокою. Протилежністю холодній синяві є тепла золотисто-рожева смужка неба на горизонті, яка надає картині сакрального звучання та нагадує: «Незабаром Святвечір!».

Акварель «Ой радуйся, земле!» має не лише пейзажне, але й символічне значення: в темряві зимового села глядач бачить у вікнах хатин яскраві вогники, що втілюють образ домашнього тепла та очікування свята Різдва. Контрастною кольоровою гамою художник робить акцент на двополюсності твору: морозна зимова ніч і теплий промінь надії, що осяює небокрай.

Вкотре спостерігається віртуозне володіння акварельною технікою митцем, вміле поєднання розмитих м'яких площин та ритмічних насичених кольорових акцентів.

У цьому творі Юрченко передає не тільки красу зимового пейзажу, автор наголошує на духовному змісті свята. Можна з впевненістю стверджувати, що ця акварель є своєрідним візуальним гімном традиціям, незламній духовності українців та рідної землі.

Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що акварелі Ігоря Юрченка, а особливо його пейзажі відзначаються віртуозністю технічних прийомів, прозорістю кольорових шарів, глибоким символізмом та поетичністю. Великого значення митець надає опрацюванню світла та повітря, від чого його акварелі створюють ефект «живого дихання» природи. Своєю творчою, педагогічною, науковою та організаторською діяльністю І. Юрченко робить вагомий внесок в популяризацію сучасного українського акварельного малярства, продовжуючи кращі традиції національного мистецтва, відкриває нові горизонти можливостей для молодих художників-акварелістів.

Представником молодшої генерації львівських акварелістів є членкиня Національної спілки художників України, спілки дизайнерів України, Mondial

Academia France, Міжнародного акварельного товариства IWS співзасновниці мистецької школи ARTICUS, викладачки профільних дисциплін у ВСП «Львівський поліграфічний фаховий коледж УАД» (2021/2023рр.), учасниця Всеукраїнського проєкту «Золотий фонд нації», українська художниця та графічна дизайнерка Наталія Андріївна Кучабська. Мистецьку освіту Н. Кучабська здобула у Львівському державному коледжі декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша (2003) та Українській академії друкарства (2007).

У творчому доробку Наталії Кучабської три персональні виставки та участь у понад 80 міжнародних виставках, конкурсах, аукціонах, фестивалях. Мисткиня є фіналісткою та переможницею понад двадцяти міжнародних конкурсів, виставок, фестивалів. Її акварельні аркуші визнані одними з найкращих у Європі.

За стилем мистецтвознавці відносять твори Наталії Кучабської до напрямку «інформель». В роботах художниці часто переважають нетипові форми та абстрактні композиції. За допомогою акварельної техніки Наталія Кучабська прагне передати емоції та переживання через внутрішній художній простір. Її картини мають багато різноманітних відтінків, що створюють багатоплановість та глибину. Її твори унікальні, в яких мисткиня передає власний світогляд та внутрішній емоційний стан. Щоб донести до глядача своє бачення світу, вплинути на його підсвідомість, трактувати свою життєву філософію, художниця вміло послуговується технічними прийомами акварелі, використовуючи кольоровий контраст, ритм, пропорції, динаміку та експресію. В акварелі Наталія Кучабська часто експериментує з технікою, вивчає виразність та фактуру кольору. В її роботах звучить мова метафор, а образи наповнені символікою та містикою.[15]

У акварельних композиціях Наталія Кучабська часто використовує чорну барву і це вирізняє роботи художниці серед інших митців. Зі слів художниці секрет застосування чорного пігменту і подальше захоплення насиченими фарбами відкрив для неї аквареліст та викладач фахових

дисциплін у Львівському державному коледжі декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша С. І. Костирко, який проводив пленерну практику. Особливості чорного пігменту та його поведінку при змішуванні з іншими кольорами Н. Кучабська продовжила досліджувати під керівництвом наставниці – професорки кафедри графічного дизайну ЛНАМ Галини Новоженець. [18, с. 1088].

У роботах, виконаних художницею протягом 2016-2020-х років, чітко прослідковується характерний ефект «живої матерії», що виявляється грою фактур, гармонійним поєднанням чорного з теплими яскравими кольорами.

У композиції Н. Кучабської «Кораловий вечір» (Рис.3.1.9.) створюється враження стихійного пейзажу, який за допомогою абстрактної форми викликає певні асоціації. Художній образ та енергія природи трансформується через домінування чорної барви з вкрапленнями рожево-мідних та вохристих тонів, які передають рух та сяйво на небосхилі. Динаміку твору підсилюють лінії фактури, що нагадують мереживо. Цей ефект втілює життєдайність природи, немовби вона дихає скрізь акварель. Подана композиція служить символом природного оновлення, коли світло народжується в темряві.

Експерименти з чорним пігментом продовжуються у картині «Вечірні метаморфози» (Рис. 3.1.8.). Тут чорна барва, яка підсилює відчуття вечірнього неба, надає композиції особливого драматизму. На тлі темного небосхилу пробиваються хвилясті вохристо-коричневі та синьо-оливкові структури, які асоціюються з розумінням того, що земля є живим організмом, який пульсує і дихає.

Акварельна композиція виконана у стилі абстрактного експресіонізму з елементами інформелю. Хоча глядач не спостерігає чіткого зображення предметних форм, проте враження метаморфози присутнє. Кучабська майстерно керує розтіканням акварельної барви, несподівані фактурні переплетення направляє в правильне русло, створюючи ефект живої матерії.

Стихію природи та її силу передає Наталія Кучабська у акварелі «Під дощем» (Рис. 3.1.10). Тут авторка тримає в напрузі погляд глядача завдяки

ритму кольору та фактури. Використовуючи силу потоку води по акварельній площині, художниця створює ілюзію дощу, що спадає з висоти. Попри лінії дощу проглядаються золотисто-жовті площини, які нагадують світло блискавки або ж відблиски сонця.

З одного боку акварель «Під дощем» — пейзаж, з іншого — метафора емоційного стану: очищення і сила людини.

Динамізм та драматизм картини підсилюється за допомогою майстерного поєднання контрастів кольорів та фактур. Акварель в картинах живе своїм життям і в цьому особливість творчої манери Наталії Кучабської.

В творах Наталії Кучабської поднується абстрактний експресіонізм та напрям інформелю. Її акварелі набувають іншого звучання, втрачаючи традиційну прозорість і легкість. В руках мисткині акварель набуває глибинності та фактурної насиченості. Характерною рисою акварельних аркушів Кучабської є контрасне поєднання чорної барви з насиченими червоними, золотавими, синіми та оливковими кольорами, а також текстурність акварельної поверхні. Це надає роботам художниці образної виразності при абстрактному вирішенні композиції.

Можна стверджувати, що акварельний живопис Кучабської балансує між абстрактною експресією й асоціативною пейзажністю. Але найважливіше у картинах Наталії Кучабської – це їх унікальність, якою художниця розмовляє з глядачем, передаючи власний світогляд та внутрішні емоції.

Спільнота львівських акварелістів була б неповною без одного з багатьох художників Львівського товариства шанувальників мистецтв Мечислава Малавського. Мечислав Камільович Малавський є членом Національної спілки художників України та Спілки художників Республіки Польща, приват професором кафедри художньої кераміки ЛНАМ, Заслуженим діячем мистецтв Республіки Польща.

Народився М. К. Малавський у Житомирі, та більша частина його творчого життя пройшла у Львові, оскільки навчався у Львівському державному інституті декоративного та прикладного мистецтва на кафедрі

художньої кераміки, по закінченню якого розпочав творчу діяльність з оздоблення монументальною керамікою об'єктів Львова. За довголітню педагогічну діяльність у Львівській національній академії мистецтв Мечислава Камільовича нагороджено почесними грамотами ректора ЛНАМ, за заслуги у розвитку культури удостоєний звання кавалера ордена Президента Республіки Польща Леха Качинського та нагороджений Почесною грамотою міністра культури Республіки Польща. [17]

Творчість Мечислава Малавського досить багатогранна: окрім кераміки, художник працює в техніках олійного та темперного малярства, але особливе місце відводить акварелі. Усе своє життя художник перебуває в творчому пошуці, удосконалює різноманітні живописні техніки, відкриває нові можливості у творчості та у спілкуванні з людьми, а також є відкритим для спілкування з іншими митцями. [73]

Мечислав Малавський працює в жанрі ландшафтного, архітектурного та урбаністичного пейзажу. Його акварелі наповнені досконалим відчуттям кольору і світла. Часто в акварелях М. Малавського прослідковується реалістичне тлумачення зображення, яке є характерним для львівської акварельної школи, але, починаючи з 90-х років, художник відходить від реалізму, надаючи перевагу колористичному тлумаченню картини. Автор майстерно передає настроєвість, ясність, душевну рівновагу. Його роботи наповнені добром, гармонією, оптимізмом, надзвичайною силою духовності. Свої акварелі Мечислав Малавський творить у гарному настрої, через що вони передають внутрішній спокій та рівновагу.

В акварельних аркушах Мечислава Малавського яскраво прослідковуються світлі і темні композиції, що вказує на емоційне сприйняття автором навколишнього світу з його радісними та сумними моментами. Переважно художник творить в техніці «а la prima», та, працюючи над технічними прийомами фарби, удосконалюючи акварельну майстерність, виробив власну авторську методику. Митець до процесу творення підходить по-філософськи, основою якого є позитивістське сприйняття дійсності.

В акварелі «Зима» (2019) (Рис.3.1.11.) глядач має можливість бачити атмосферу зимової тиші. Використовуючи ніжні відтінки сірих, синіх та фіолетових барв, художник створює відчуття легкого туману, що опускається на сільське подвір'я. М'які переходи тонів підсилюють безмежність простору, тільки де-не-де проявляться дерева та хатини, що вказують на сільські краєвиди. Композиція досить статична. Художник тут зосереджується на настроєвій складовій образу, динаміка та деталізація форм його не турбують. Митець майстерно створює ефект розмитої перспективи за допомогою тональних акварельних переходів, та вкотре підтверджує досконале володіння технікою «по мокрому». Композицію художник ділить по горизонталі, акцентуючи насиченими сіро-фіолетовими площинами передній план, а дальні плани подає монохромно, розмитими силуетами, формуючи ілюзію атмосферності.

В «Ранку над озером» (Рис.3.1.12.) автор оспівує красу природи, що прокидається. У цій роботі передачу простору Малавський демонструє інакше: замість приглушених монохромних тонів виринають контрасти теплих (жовтих, оранжево-червоних) і холодних (синьо-фіолетових) відтінків. Привертає увагу небо та його віддзеркалення у воді, що є акцентом композиції. Гармонійний діалог неба й озера утворює єдину колористичну площину, що врівноважує верхню та нижню частини картини. Візуальним «зв'язковим» з глядачем виступає дерев'яний місток, яким автор майстерно передає перспективу в картині. Зображення містка художник наче наголошує на символічності гармонійного зв'язку людини і природи. Картина вражає теплом і світлом, захоплює свіжістю нового дня та дає надію на життя.

Акварельні аркуші Малавського дуже різні за настроєм, але в них автор вміло демонструє цілісність творчої манери, колористичну гармонію, майстерно відтворює простір через світло й повітря. Його роботи дихають настроєм та емоціями.

Акварельний живопис львівських митців активного розвивається. Чисельні виставки, майстер-класи, пленери, симпозіуми, в яких беруть участь

львівські акварелісти, це підтверджують. Значний вплив на розвиток акварельного живопису має діяльність учасників Інтернаціональної спілки акварелістів, які свій досвід, інновації та традиції передаються молодому поколінню художників. Важливим є те, акварелі львівських митців вирізняються розмаїттям техніки виконання, колоритністю та широким тематичним спектром.

3.2. Розвиток акварельного живопису у мистецтві Івано-Франківщини.

Саме мовою акварелі ввійшла в світ живопису франківчанка Тетяна Павлик – художниця, фотограф, модель. Навчалася на відділенні графіки Українського поліграфічного інституту ім. Федорова у Львові. Тетяна Павлик з 1999 року є членкинею Національної спілки художників України, а з 2005 – Національної спілки фотохудожників України, першою лауреаткою всеукраїнської премії ім. Дерегуса в галузі графіки. Але захоплює її акварель своєю легкістю та примхливістю, прозорістю та непередбачуваністю. Аквареллю мисткиня захопилася одразу, як почала працювати в цій техніці. По-справжньому відчула її коли ілюструвала Лесю Українку в книзі «Хвилі моєї туги», що вийшла у 1990 році в видавництві «Каменярь». Ця книга була відзначена другою премією на всеукраїнському конкурсі книговидання у 1991 році. Потім акварельні аркуші художниця об'єднала у виставку, яку присвятила 100-літтю драми «Лісова пісня».

У 2012 році в Музеї мистецтв Прикарпаття проходила виставка Тетяни Павлик «Дорога додому». Авторка представила на розгляд франківцям різножанрові акварелі, в яких вся її мистецька суть. Як каже сама Тетяна: «Бо люблю літати. Близькі друзі так і називають мене – Птаха. Я справді люблю літати – у мистецтві. Це екзистенційне. А на ровері я цей політ відчуваю фізично. Може, тому завжди їжджу на зірочці, що дає найвищу швидкість. Тоді є найкраща можливість радіти – летіти і бути вільною. Думаю, це мало би відчуватися у моїх роботах.» [55]

Улюбленою технікою для художниці є мокра акварель. В цій техніці важко працювати, адже треба знати в який момент і в якому місці покласти певний мазок, відчутти ту межу, коли слід зупинитися. Та в цій складності криється майстерність Тетяни. Мисткиня себе називає щасливою художницею, бо в роботах віддає радість світу і ділиться своєю енергією.

Акварелі Тетяни Павлик наповнені змістом, випромінюють радість та тепло, життя та легкість. Авторка майстерно поєднує в композиції абстрактність та реальність, легкий прозорий тон з яскравою насиченою барвою, стриманість та мрійливість. Кожна робота Тетяни Павлик має своє обличчя.

Картина Тетяни Павлик «Дорога додому» (Рис.3.2.1.) є чудовим прикладом майстерності та ліричного підходу до зображення пейзажів. Робота виконана в техніці «акварелі по-мокрому», що характеризує художницю як віртуоза спец ефектів в передачі простору та перспективи, глибини та об'єму пейзажу за допомогою прозорих, легких шарів фарби. Використання світлотіні підсилює відчуття простору та об'єму. У творі авторка зображує дорогу, яка символічно веде додому. Картина наповнена атмосферою затишку, тепла і спокою. Акварельний пейзаж спонукає глядача згадати свій дім, осмислити зв'язок з рідним краєм та бажання повернутися додому. Робота має м'яку кольорову гаму. Холодні синьо-фіолетові кольори підсилюються поєднанням ніжних переходів теплих охристих відтінків, характерних для акварельної техніки. Це дає можливість відчутти домашній затишок, теплоту батьківської хати.

Ліричне тлумачення сільської природи та гармонійне поєднання результатів людської праці спостерігається у акварелі Тетяни Павлик «Покоси» 1997 року виконання. (Рис.3.2.2.) В композиції мисткиня ритмічно чергує темні плям дерев зі світлими рядами покошених ланів. Ефект легкості та природності художниця передає за допомогою майстерного володіння акварельною фарбою, що спостерігається в передачі текстури трави та сіна. Плавні переходи кольорів, які є характерними для акварелі по-мокрому,

створюють об'єм і глибину. В роботі переважають зеленово-вохристі та золотаві кольори. Небо також наповнене теплом золотого сонця. Ця палітра підкреслює природність і життєву енергію рідного краю.

Назвою натюрморта «Золотисті» (Рис.3.2.3.) авторка натякає на використання теплих, сяючих відтінків, які пов'язані з осінньою природою, а саме розквітлимими жоржинами чи хризантемами, що випромінюють тепло сонячного дня. У роботі домінують теплі охристі та жовто-багряні, золотисті та смарагдово-зелені тони. Використання такої колірної гами створює відчуття гармонії та розмаїття природи. Ефекту м'якості та світіння художниця досягає завдяки нанесенню акварельних фарб легкими та прозорими шарами. Кольори плавно переходять один-в-один та взаємодіють між собою. Ця техніка додає роботі повітряності та легкості. «Золотисті» є прикладом гармонійного поєднання кольору та настрою, що є характерним для творчості Тетяни Павлик.

Вже у 2023 році у Коломиї в Музеї писанкового розпису відбулася виставка акварелей Тетяни Павлик «До світла». Під час цього проєкту авторка показали роботи різних періодів творчої діяльності, а також акварелі, створені авторкою в роки війни. Сакральна тематика займає чинне місце й творчості Тетяни Павлик. Цікавою як в мистецькому так і в філософському тлумаченні є картина «Єдиносущна та нероздільна». Саме словосполучення «єдиносущна та нероздільна» має глибоке значення, особливо в контексті релігії. Вона часто використовується для опису природи Святої Трійці в християнстві, де Бог Отець, Бог Син і Бог Дух Святий мають одну й ту ж сутність і не можуть бути розділені. В акварелі мисткиня зображає Святу трійцю, основу всієї християнської релігії. В композиції картини використовує прийом симетричної рівноваги, чим підкреслює зміст зображення. Світло та духовність символічного зображення вдало підсилюється темними площинами позаду. Кольорова гама побудована на поєднанні контрастних бар з перевагою в сторону тепла. Значне місце відводиться фактурі, яку художниця майстерно поєднує з прозорістю та легкістю акварелі.

Знаннями та майстерністю акварельної техніки Тетяна Павлик ділиться зі своїми учнями. Хоч залишаються з аквареллю не всі. Як каже сама художниця: «Все це залежить від характеру людини. Не кожному підходить акварель. Бачу це по учнях...» Та все ж таки акварельна творчість Тетяни Павлик захоплює, наповнює глядача позитивними емоціями, тихою радістю та надією на краще.

Представником акварельної спільноти Івано-Франківщини є Антон Яцик. Родом Антон Яцик з смт. Обертин Тлумацького району, та живе і працює у Івано-Франківську. Перші малюнки спробував виконувати ще у молодших класах під керівництвом Володимира Мондрика та свого батька. Тому фах художника-педагога обирати довго не приходилось, адже батьком Антона є художник, історик та краєзнавець, член Національної спілки журналістів України Роман Яцик. Для здобуття омріяної професії обрав Коломийський педагогічний коледж спеціальність «Образотворче мистецтво» (1996-2000рр.). З 2000 по 2004 рік продовжував навчання за тією ж спеціальністю у Інституті культури та мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Творчий шлях Антона Яцика досить різноманітний: працює як художник, дизайнер, гравер, художник-оформлювач історико-краєзнавчої та дитячої літератури, також викладає образотворче мистецтво. У професійному житті художника був час творчого відпочинку, але останні роки Антон Яцик дуже плідно працює. Основний творчий процес займає витончена акварель. Як стверджують мистецтвознавці, техніка акварельного живопису дуже примхлива, не терпить виправлень та переписувань. Але Антону Яцику вона до душі. Пошанувачі його творчості кажуть, що художник з фотографічним реалізмом передає зображення в своїх акварелях, значну увагу приділяє деталям. Його акварелі наче живі. Такий реалізм захоплює багатьох знавців акварельного живопису, тому роботи Антона Яцика займають належне місце в приватних колекціях як в Україні так і за кордоном.

У доробку Антона Яцика велика кількість акварельних картин, які автор презентував у галереях Івано-Франківська. Серед них: «Подорожуючи містом», «Акварельні мандрівки» (галерея «Бастіон», 2019 р.), «Квітковий ноктюрн» (2020 р.), «Акварельні міражі» (2023 р.), «Дивосвіт акварелі» (2025 р.) та ін.

Антон Яцик працює в жанрах натюрморту, пейзажу (особливо полюбляє міські пейзажі) та портретної композиції.

Акварельні натюрморти випромінюють красу та ніжність квітів, пахощі стиглих фруктів. До прикладу акварельний аркуш Антона Яцика «Гілка яблуні» (Рис.3.2.4.) відтворює гілку з достиглими плодами яблуні, яка з давних-давен в українців виступає символом достатку, життєвої наснаги, гармонії між людиною і навколишнім світом. Автор використовує ритмічне чергування гнучких ліній гілки та зелених мас листя, у візерунках яких ховаються масивні яскраві плями яблук.

Акварельна техніка, яка притаманна митцеві, характеризується багат шаровістю колірної гами та залишає за собою основну властивість фарби – прозорість. Художник майстерно поєднує в композиції кольорові контрасти: м'які переходи жовтих до червоних тонів яблук в тандемі з холодними відтінками зеленого листя. Колірні контрасти підсилюються тональними, що забезпечує передачу світла і тіні. Для акварелей А. Яцика притаманним є прийом «недописаності» тла: воно лишається майже білим, інколи з ледь помітними плямами, які підсилюють відчуття декоративності зображення і скеровують погляд глядача на головне в картині.

Притаманна художнику уважність до деталей поєднується з узагальненим тлумаченням зображення. Автор уникає надмірного реалізму, але майстерно зберігає традиції українського акварельного живопису другої половини ХХ ст.

Підсумовуючи, сказане, можна стверджувати, що в «Гілці яблуні» художник майстерно поєднує натуралістичну спостережливість з естетичною

умовністю. В цій акварельній композиції Антон Яцик оспівує не лише красу української природи, але й уособлює ідею родючості та безперервності життя.

В акварельній творчості Антона Яцика належне місце займає міський пейзаж. Глядач може спостерігати краєвиди Італії, Франції та рідної України. Серед українських міст художник часто зображає Львів та Івано-Франківськ.

Цікавою в плані композиції та передачі перспективи є акварель Антона Яцика «Львівський трамвай» (Рис.3.2.5.). У роботі автор акцентує увагу глядача на русі трамваю у засніженому зимовому Львові, що виступає як символ міської ідентичності та щоденного ритму життя. Глибинна перспектива є основою композиційної побудови: ряди архітектурних споруд та трамвайні колії на вулиці чітко спрямовують погляд глядача у глибину картини.

За допомогою акварельної техніки автор вміло поєднує прозорість атмосферних планів із ретельною деталізацією архітектури. Зимовий настрій художник передає за допомогою легких тональних переходів: холодне повітря підкреслює приглушеними сірими та охристими барвами, а світло – ледь помітними дотиками фарби до паперу, що створює ефект ранкового серпанку. Динаміку міського життя художник передає у зображенні руху транспорту та постатей львів'ян на зупинці. В цій композиції також прослідковується документальна точність львівського міського пейзажу з ліричною інтерпретацією. З великою ретельністю художник зображає різноманітні архітектурні деталі на передньому плані, але з віддаленням крайні плани узагальнюються, що сприяє емоційній цілісності твору. Трамвай у центрі композиції, що символізує неперервність міського ритму, виступає візуальною віссю, яка розмежовує простір картинної площини.

Художнім щоденником подорожей Антона Яцика українськими містами та європейськими столицями можна назвати цикл «Акварельні мандрівки». Художник ділиться своїми враженнями від міст, з документальною точністю передає урбаністичні мотиви в переплетенні з поетичністю художнього бачення. Точність архітектурних деталей зберігається через використання

прозорості акварельної фарби з легкими графічними акцентами. Особливістю «Акварельних мандрівок» є її емоційність. Антон Яцик не просто передає архітектуру міст, але акцентує на настрої: величі Риму, романтиці Парижу, святковості Львова та камерності Івано-Франківська. В цій серії присутня акварель «Вулиці Івано-Франківська» (Рис.3.2.6.), в якій митець розкриває особливу чарівність міста: живу динаміку старовинних будівель, атмосферу повсякденного ритму життя, світло та колорит міського середовища. Підсилює емоційність твору акварельна техніка: відчуття повітряності, ритму та теплого літнього дня. Щоб передати сонячній настрій художник використовує контраст світлих і темних тонів, гру теплих та холодних барв. Антон Яцик з легкістю акварелі відтворює неповторну ауру Івано-Франківська, поєднує реалістичність зображення і своєрідну умовність художньої мови. Ця картина не лише документує міський простір, а спонукає глядача до романтичних емоцій, відчуття спорідненості з рідним містом. Роботи циклу «Акварельні мандрівки» мають історичний аспект, адже відтворюють архітектуру та життя міст, поєднуючи давню та сучасну історію.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що акварельні аркуші Антона Яцика відображають українську акварельну традицію, поєднують в собі спостережливість до природи, увагу до світлових ефектів та прагнення передати враження та емоції. Художник майстерно володіє акварельною технікою, використовуючи прозорість шарів, гру світла і тіні, контраст холоду та тепла в кольорі, що дає можливість відтворити потрібні почуття та емоції у зображеннях.

Отож, акварелі Антона Яцика можна розглядати як синтез спостережливості, технічної віртуозності та естетичної узагальненості. Художник дбайливо наслідує спадок української акварельної школи другої половини ХХ – початку ХХІ ст., але водночас формує свій індивідуальний авторський стиль, який є впізнаваним серед інших українських акварелістів.

Серед акварелістів Івано-Франківщини своєрідним авторським стилем вирізняється творчість Анатолія Мельника. Варто наголосити, що Анатолій

Мельник пише і олійними фарбами. Та акварель у творчому житті художника займає особливе місце.

Про себе Анатолій Мельник каже, що «мистецтвом я займаюся від коли малював фломастером зірки на туфлях, ще з дитинства. Працюю я в різних техніках: акварель, олійні фарби, малюнок та інше. Не важливо чим і як малювати, а важливо – що...». Любов до образотворчого мистецтва допоміг йому привити О. Заборський – художник-модерніст, вчитель-наставник художньої школи, в якій навчався Анатолій. Згодом азів мистецької грамоти продовжував навчатися у Косівському технікумі народних художніх промислів ім. В. Касіяна за спеціальністю «Художня обробка шкіри». Академічний підхід у творчій діяльності художника прослідковується на протязі всього його життя. За своєю суттю Анатолій Мельник є художником-реалістом. Це пов'язано з його особистим баченням навколишнього світу у образотворчому мистецтві. Анатолію Мельнику притаманний власний живописний почерк. Тематика його творів має самобутнє художнє вираження. Його акварелі цікаві композиційною імпровізацією, та, водночас, легкі, неперенасичені дрібними деталями. Акварельні аркуші Анатолія Мельника передають ліричний настрій, в якому художник створює свої композиції. Ця лірика походить від основної ідеї твору – оспівування краси рідної землі. Тому основну частку своїх робіт відводить на зображення краєвидів, які пише під час пленерів.

Анатолій Мельник є учасником чисельних пленерів, що організовуються як в Україні так і поза її межами. «Кожен пленер – це, перш за все спілкування. Спілкування не тільки словами, але й олівцем, пензлем... В яких би комфортних умовах людина не жила, вона завжди хоче приїхати в ліс, на беріг ріки. Завжди людина хоче...бути ближче до природи. Моя думка така, що реалістичне мистецтво буде до тих пір, поки людина любить цю природу, спілкується з нею... Найкращий викладач – це є природа. Чомусь художник їде за сотні кілометрів на природу, щоб почерпнути, перш за все, враження. Що таке пленер? Це передача враження, своїх емоцій, які лягають на полотно,

на папір... Яку б не мав (художник) сильну академічну школу, в майстерні не зробиш плернерну річ... Є робота, біля якої зупинився. Бо вона була створена з такою любов'ю, з таким натхненням на плернері... Плернерні роботи це є живі роботи, дихаючі роботи». [63] Художник переконаний, що всі майбутні художники, починаючи від художньої школи і закінчуючи академією мистецтв мають пройти плернерну практику і продовжувати її на протязі всього творчого життя. Практика на плернері – це найкраща школа. Кожен художник красу та велич природи має перепустити через себе, і тоді вона виплесне на полотні чи папері свіжими барвами, світлими емоціями.

Важливо наголосити, що Анатолій Мельник з дивовижною точністю вміє передати чарівність природи в різних її станах: рано-вранці, пополудню, ввечері, яскравого сонячного дня чи тихого спокійного вечора. А ще він майстерно ділиться з глядачем своїми емоціями, які отримує під час малювання на плернері. Його роботи світлі, легкі та переповнені любові до того, що він робить.

У своїх акварелях Анатолій Мельник часто звертається до міського пейзажу: зображення вулиць та історичних архітектурних споруд. Композиція цих картин втілює перспективу вулиць діагональними лініями, що скеровані вглибину картини, часто врівноважені вертикалями будівель, ліхтарів, пластикою скульптур і т. ін. Часто глядач може бачити панорамний пейзаж, вид на місто зверху чи зображення маленьких міських двориків. Аналізуючи творчість художників-пейзажистів Івано-Франківська, Осадца М. З. у дисертації «Міський пейзаж у творчості художників Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ століття» пише: «Поряд із класифікацією міського краєвиду за сюжетно-тематичними ознаками, важливим аспектом створення загальної типологічної картини досліджуваного явища є аналіз пейзажів за їх образним характером. Прикметною образною основою відзначаються документально-достовірні зображення міста, які зафіксовують на полотнах дійсний вид міста, найвиразніші його архітектурні споруди та вулиці історичного середмістя, вирішуючи виключно живописні проблеми — просторовість, повітряність і

колористичну єдність. Митці здебільшого акцентуються на визначних домінантах міського простору (І. Роп'яник, А. Мельник, А. Шабунін). Художники кінця ХХ — початку ХХІ ст. Богдан Кузів, Ігор Роп'яник, Анатолій Мельник послідовно дотримуються класичних принципів композиції, тональної градації просторових відношень, лінійної перспективи та колористики, акцентуючи увагу на виразності міського ансамблю, мінливості природного стану, настроєвому переживанні.

Виняткового розповсюдження в мистецтві Івано-Франківщини початку ХХ ст. отримав тип пейзажу-настрою із виразною пластичною манерою, сповнений світоглядних засад імпресіоністичних тенденцій...» [46, с. 160—161].

Аналіз акварельного живопису Анатолія Мельника вказує на те, що художник часто комбінує техніки: класична акварель поєднується з аквареллю «по-мокрому», прописування світлотіні підсилюється кольоровими нюансами. У колірній палітрі переважають мінливі відтінки: від стриманих холодних барв до насичених теплих кольорів.

Однією з нещодавно написаних є акварель Анатолія Мельника «Церква на горбочку. Ворохта» (2024) (Рис.3.2.7.). Важливо наголосити, що художник традиційно дотримується авторського почерку, вміло поєднує архітектурний мотив з природнім середовищем. Композиція досить динамічна: велич і статичність храму підсилена діагональним нахилом пагорба. Холодна сіро-синя гама кольорів, підсилює білизну снігу та контрастує з теплими відблисками неба й вогниками у вікнах храму. Такий композиційний підхід надає твору особливого духовного звучання. Сакральну велич церкви у Ворохті та атмосферу зимового вечора митець майстерно передає через прозорість акварельної техніки. Легкість акварельного живопису належно втілює настрій зимової атмосфери.

Анатолій Мельник – майстер у передачі стану природи в певний час доби. Ця характерна особливість художника зосереджена в багатьох його акварелях. Але особливої уваги заслуговують етюди нічного міста, написані

2025 року (Рис.3.2.8.). Ці акварельні аркуші передають нічну атмосферу вулиць Івано-Франківська: мокра бруківка після дощу, у калюжах віддзеркалюється світло від ліхтарів, а в центрі композиції – Вірменський костел (Покровський кафедральний собор ПЦУ), що є домінантою серед інших архітектурних споруд, зображених в етюді.

Щоб передати вечірнє вуличне освітлення, художник вміло прописує світлові відблиски на мокрій бруківці та використовує контрастне поєднання холодних сіро-блакитних барв з гарячими охристо-багряними кольорами світла. Таке трактування підсилює драматизм вечора та спокій міста. М'якої нічної атмосфери художник досягає завдяки вмілому володінню техніки акварельного живопису.

Глибини простору в етюді художник досягає завдяки майстерно побудованій перспективі вулиці, що веде погляд глядача вдалину. Динаміку композиції підсилюють ритмічно розміщені вертикальні архітектурні споруди та силует самотньої постаті.

Анатолій Мельник – сучасний івано-франківський художник-аквареліст, який своєю творчістю впроваджує міцні реалістичні традиції, прагне візуалізувати враження від природнього середовища та атмосфери міських, сільських краєвидів засобами образотворчого мистецтва. Послідовно дотримується основних засад академічного малярства, як основи художньої грамоти та впроваджує новітні технічні прийоми у сучасному акварельному живописі. Переконаний, що головним вчителем для художника-пейзажиста є природа.

Акварельний живопис сучасних художників Івано-Франківщини перебуває на хвилі становлення. Художники-акварелісти зосереджують свою увагу на пошуці нових виражальних засобів, цікавих темах, експериментують з технічними прийомами фарб. Акварелі митців наповнені глибокими традиціями етнічної культури Прикарпаття та сучасних європейських тенденцій.

3.3. Акварельний живопис у творчості провідних художників-акварелістів Закарпаття.

Сучасний акварельний живопис Закарпаття продовжує міцні традиції мистецької школи регіону. Хоча цей вид малярства характеризується новітніми технічними підходами, мистецькі традиції вирізняють творчість закарпатців серед інших художників України.

Яскравою особистістю українського мистецтва кінця ХХ поч. ХХІ століття, прихильником традиційної живописної школи є Василь Скакандій. Класик з неперевершеною майстерністю вираження художнього образу через колір, взаємодію глядацького зору з колористикою картини. Держава відзначила митця, присвоївши найвище звання «Народного художника України». Поправу Василь Скакандій вартий цього звання, адже своєю творчістю та самовідданою працею на високому рівні творив мистецтво глибоко національне, правдиве. В його творах відчуваються традиції академічної школи Закарпаття, а внесок у образотворче мистецтво України є безцінним.

Василь Скакандій – син своєї землі, народжений у с. Середнє Закарпатської області. Стати художником мріяв ще змалку. Школярем навчався у знаного педагога Золтана Баконія, який навчив хлопця азів образотворчої грамоти та привив любов професійного мистецтва. Згодом вступив до Київського державного художнього інституту на графічний факультет. Художньої майстерності досяг навчаючись у знаних педагогів Г. Якутовича, В. Касіяна, І.Селіванова. По закінченню інституту працював художнім редактором республіканського видавництва «Карпати». З 1968 року Василь Скакандій був членом спілки художників СРСР. Багато працював, про що говорять обласні, всеукраїнські, закордонні художні виставки, учасником яких часто був.

Окрім творчої діяльності Василь Юлійович захоплювався педагогічною працею – викладав рисунок, композицію, живопис майбутнім художникам Ужгородського коледжу мистецтва ім. А. Єрделі, а згодом Закарпатського

художнього інституту. Про студентів відгукувався по-батьківськи лагідно: «Вчу студентів, і, водночас, вчуся в них сам. Мені з ними цікаво, робота приносить задоволення». [53]

Колеги-педагоги називали художника «Юлійович» та характеризували його як спокійного врівноваженого професіонала, відмінного художника.

Василь Скакандій працював в жанрах книжкової та станкової графіки, живопису, творив монументальне мистецтво. Але в акварелі він був майстром з великої літери: «У ній бачу себе, ділянку для творчості».

«Діапазон його виражальних засобів у цій техніці вражає – від узагальнених кольорових феєрій до детально промодельованих композицій. А що вже говорити про його акварельне небо – ці кольорові симфонії дають підстави вести мову про Скакандієве небо в акварелі, – пише кандидат мистецтвознавства Михайло Приймич. – Небо розливається над світом, відображаючись у водах озер, воно навіть живе справжнім життям, на тлі якого темні людські будови є тільки маревом». [53]

Акварелі Василя Скакандія наділені алегоричною образністю, просякнуті життєвою мудрістю народу, його особистими переживаннями в поєднанні з імпровізацією воднистими фарбами.

Художнє мислення видатного аквареліста закарпатської живописної школи Василя Скакандія, насичене етнічними традиціями. В акварельних листах автор відтворює краєвиди рідного краю з характерною архітектурою, що нагадує хатини, описані в легендах та казках Закарпаття. Його роботи виконані експресивними мазками, кольори щільно прокладені на мокрому папері, зображення виникають наче з небуття. [16, с. 74-77]

За роки свого життя Василь Скакандій був учасником десятків групових та персональних виставок, пленерів, симпозіумів. До свого 75-ліття провів свою персональну виставку «Скакандієве небо в акварелі», де були представлені акварельні роботи, виконані в жанрах пейзажу, портрету, інших жанрових композицій. У свої 75 Василь Скакандій сказав: «Справжній художник завжди у пошуку. Кому буде цікавий однаковий Скакандій? Тому

ти маєш постійно чимось зацікавлювати глядача». [53] Художник не зупинявся на досягнутому, завжди був у творчому пошуку.

Акварельні аркуші Василя Скакандія з трепетною любов'ю передають красу закарпатського краю (Рис. 3.3.1-2.). Сюжет близький та знайомий з дитинства: гори, ліси, полонини; в низинах видніються хатинки з солом'яними стріхами, наче виринають з казок; будиночки старого та рідного міста, вулицями якого прогулюються краєни. Композиція динамічна, підсилена ритмічним чергуванням кольорових площин, вертикалей будівель з пологими горизонталями гірських масивів та долин. Експресії надають акварельні фарби, якими автор вправно веде живописну історію. Мазки лягають легко відповідно до задуму, але кольори насичені та щільно прописані. Передній план автор прописує більш детально, а плани позаду більш узагальнені, розповідь ведуть колірними нюансами.

Портрет у творчості Василя Скакандія займає особливе місце. У 2011 році до 70-річчя художника у Ужгороді було представлено виставку з понад пів сотні робіт серед яких були і портрети. Художник створив цілу галерею портретів відомих постатей Срібної Землі. Пензлю Василя Скакандія належить серія портретів керманічів Закарпаття. Часто художник писав автопортрети (Рис. 3.3.3.). Варто наголосити, що Василь Скакандій був майстерним портретистом. Його акварельні портрети живі, не тільки передають характерні особливості натури, але й зачіпають глибини людської душі, розкривають емоції портретованого. Техніка акварелі по-мокрому допомагає глибше зазирнути в внутрішній світ як моделі так і художника.

У 2020 році перестало битися серце Народного художника України Але його талант, професійна майстерність та людська мудрість залишилась в його творах, а пам'ять буде жити в серцях учнів та пошановувачів Скакандієвого мистецтва. Творчість та життєвий шлях художника Василя Скакандія ґрунтується на вродженому смаку, бездоганному професійному вишкілу та вірності традиціям закарпатської живописної школи.

Сучасне акварельне мистецтво Закарпаття наповнене творчістю знаних в Україні та поза її межами митців. Одне з провідних місць належить Одарці Долгош – художниці, педагогині, науковиці та громадській діячці. Одарка Долгош-Сопко родом з Ужгорода. Мистецтвом професійно почала займатися, навчаючись в Ужгородському училищі прикладного мистецтва на відділенні художньої кераміки. Згодом продовжила навчання в Львівському поліграфічному інституті імені Івана Федорова на відділенні оформлення та ілюстрації книги. Художниця багато працює. Захоплюється відродженням стародруків та книжкової графіки, серед яких найдавніша рукописна книга «Королівське Євангеліє», яка завдяки Одарці Долгош була відроджена та повернута в Україну. Також художниця працює в різних живописних техніках, має свій авторський стиль та технічні прийоми, які не розкриває. У творчому доробку Одарки Долгош більше вісімнадцяти персональних виставок як в Україні так і закордоном. За значні внески у розвиток образотворчого мистецтва Одарка Долгош-Сопко стала лауреатом обласної премії імені Йосипа Бокшая та Адальберта Ерделі, з 1995 року – членкиня Національної спілки художників України, заслужена діячка мистецтв України, голова громадської організації «Асоціація творчих жінок Закарпаття «Нова форма», кандидатка мистецтвознавства. Працює доценткою кафедри дизайну Закарпатської академії мистецтв.

Поряд з книжковою графікою художниця працює з акварельним живописом, який є важливою частиною її мистецького арсеналу. Одарка Долгош з великою майстерністю створює акварельні аркуші, її картини впізнавані та вирізняються з поміж інших акварелістів авторською технікою.

Covid-19 та повномаштабна війна вплинули на життя і творчість мисткині. Проте вона продовжує працювати, втілюючи у своїх картинах красу рідного Закарпаття. Однією з нещодавніх персональних виставок Одарки Долгош варто згадати «Акварельні мандри» в Ужгороді, в яких мисткиня презентувала роботи останніх років. [9]

В експозиції були представлені акварелі, в яких глядач може бачити краєвиди Малої Батьківщини художниці. Одарка Долгош з великою насолодою та художньою майстерністю любить краєвидами Закарпаття, з детальним живописним описом показує красу садів, галявин, гір та квіткових мотивів рідного краю.

Краса Карпат манила і продовжує захоплювати багатьох українських майстрів пензля. В своїх акварелях (Рис.3.3.4.) Одарка Долгош також звертається до карпатських краєвидів, але передає їх велич з особливим художнім трактуванням образу. Гори в її творах дихають смерічковим ароматом, пахощами ромашок, сон-трави та едельвейсу. На передньому плані простір захоплюють трави та інші рослини полонини. Художниця прописує їх м'якими, плавними мазками, використовуючи теплі вохристо-зелені барви з переходами до буро-фіолетових. Цей живий ритм контрастує з насиченим синьо-голубим фоном гір та розмитою блакиттю неба. Картина передає гірський масив в ракурсі зверху, що підсилює динаміку композиції. А бузково-сині фарби горизонту нагадують легку акварельну імпресію, яка розчиняється в атмосфері. Композиція сповнена динамічної експресії та водночас спокою і тиші.

Квіткові мотиви – один із сегментів в акварельній творчості Одарки Долгош. Зображення квітів (Рис.3.3.5.) межує між реалізмом та декоративністю трактування ліній та плям. Кольорова гама насичено рожева, синьо-бузкова з охристими вкрапленнями, що контрастує з зеленню листя та трав. Особливістю акварелей Одарки Долгош є майстерна робота з фактурою: вмиле накладення шарів в поєднанні з текстурними слідами, які підсилюють відчуття рельєфності. Художниця поєднує техніку акварелі по-мокрому з прокладаннями шарів по-сухому, інколи застосовує пастель, туш та авторську рельєфну техніку. Квіткові композиції створюють відчуття ліричного настрою, наповнені позитивними емоціями. Відчуття вишуканої гармонії втілює через бузково-рожеву гаму в контрасті з охристо-зеленими барвами. Квіткові композиції витончені та тендітні, створюють враження енергійного

розквіту. Авторка майстерно передає внутрішню силу квітів. Квіти тут є символом краси, життєвої сили та оновлення. За допомогою акварельної техніки авторка підсилює сприйняття живого подиху краси природи.

Серед мистецьких авторитетів живописної школи Закарпаття вирізняється Петро Фелдеші – художник-монументаліст, графік, аквареліст. Родом Петро Фелдеші з Мукачава. Про перші спроби монументального розпису дізнаємось з розповідей художника: «Тоді ж, з дитинства, я почав займатись монументальним мистецтвом (сміється – Авт.). У кімнаті, де ми жили, були білі стіни, а паперу бракувало, тож на тих стінах починались мої перші творчі пошуки.» [48] Сусідом Петра Фелдеші був заслужений художник України Микола Медвецький. Тоді ще М. Медвецький навчався у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва, але знаходив час позайматися з хлопцем, мотивував до занять мистецтвом, даруючи олівці та фарби, авторські малюнки. Петро Фелдеші впевнений, що саме Микола Медвецький допоміг йому стати на шлях образотворчого мистецтва, адже згодом був його викладачем у Ужгородському училищі прикладного мистецтва. Серед педагогів, які допомогли творчому становленню художника були Ернест Кондратович та Антон Шепя. Саме від цих педагогів Петро Фелдеші ввібрав основи художньої грамоти, ґрунтовно засвоїв особливості закарпатської живописної школи, які згодом удосконалив та виробив свій неповторний авторський стиль, що вирізняється серед інших колег-художників. [27]

Ранні твори (Рис.3.3.6.) Петра Фелдеші за стилістикою та манерою виконання нагадують роботи Антона Шепи, Федора Манайла, Ернеста Кондратовича. Та згодом художник виробив свій авторський стиль, в якому він експериментує з технікою, використовує виразну мову образних метафор, асоціацій, алегорій. Колорит його акварельних аркушів стриманий, сюжет картин наповнений неомовками, загадками та символізмом. Це натяк митця глядачу про важливість задуму художника.

Петро Фелдеші удостоєний звання заслуженого художника України, є членом Національна спілка художників України та спілки художників Угорщини. За досягнення в галузі образотворчого мистецтва та створення глибоко символічних творів «Небесна сотня» і «Гей, пливе кача» двічі ставав лауреатом обласної премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі.

Петро Фелдеші закоханий в акварельний живопис, серед відомих його творів – «Комедіанти», «Діалог», «Королі ночі», «Колядники» (Рис 3.3.7.), «Трійця». Акварелі митця наповнені динамізмом та експресією, манера письма досить індивідуальна. Сам художник каже, що шукав на теренах інтернету чи хтось пише аквареллю так як він, але не знайшов. Його авторський стиль живопису аквареллю унікальний ще й символізмом у трактуванні сюжету. Він піднімає теми, які хвилюють суспільство. Переглядаючи фільм «Поводир» Олеся Саніна, художника зачепила за душу історія розстріляного кобзарства. Саме цю трагедію української культури митець виразив в картині «Кобзарі».

Роботи Петра Фелдеші часто експонуються у галереях України та культурних установах різних країн, зберігаються у приватних колекціях. В інтерв'ю журналіста «Громади» – товариства української культури в Угорщині художник про свою авторську манеру письма аквареллю сказав: «Багато акварелістів працюють «по-мокрому». Багато співаків співають, але з часом у кожного з'являється свій особливий стиль виконання. Так само й у художників з часом з'являється свій «голос». Добре мати особливий голос, але більш важливо, про що той голос «співає». [48]

Акварелі Петро Фелдеші пише «по-мокрому» в техніці «а la prima». Особливістю цієї техніки є прописування зображення в один прийом, а це вимагає від художника влучності у підборі кольорового тону, професійності у композиційному вирішенні та майстерності у передачі сюжету. А ще ця техніка вимагає від живописця уважності, слідкування за тим як веде себе фарба, адже вода робить її рухомою аж до повного висихання.

Майбутні роботи художник довго виношує у своїй уяві, збирає потрібну інформацію, аналізує сюжет, композицію, кольорову гаму. А вже потім втілює задум в акварелі. Серед багатьох акварелей Петра Фелдеші своєю експресією, театралізованою постановкою, вібрацією кольорів вирізняється серія робіт присвячених релігійним сюжетам, адже митець є глибоко віруючою людиною. А також темі карнавалів, що передують великому посту. Цікавою в мистецькому плані є акварель 2008 року «Венеціанський Карнавал» (Рис.3.3.8.). Ця акварель поєднує в собі символізм, театральність та сюрреалістичні нотки, що висвітлюють подвійність та ілюзорність людського життя. На картинній площині бачимо зображення химерних різнобарвних масок, які виступають символом багатоликості людської особи. Театралізовану виставу та відчуття сновидінь в композиції митець підсилює використанням м'яких переходів кольорових площин та розмитістю форм, поєднанням декоративної подачі та монументальності об'єктів зображення. Така авторська живописна манера перетворює карнавальне дійство у метафору людського буття.

За словами голови Закарпатської організації Національної спілки художників України Бориса Кузьми Петро Фелдеші як людина і митець демонструє «сильний філософський характер і віру», «роботи митця демонструють його любов та прихильність до рідного краю». [59]

Петро Фелдеші активний громадський діяч і місіонер. За його сприянням діти учасників АТО та учасників бойових дій оздоровлюються в Угорщині та інших європейських країнах. Також художник часто організовує різноманітні благодійні мистецькі проекти та сам бере в них участь.

На запитання журналіста «Громади» про життєве кредо митця, Петро Фелдеші відповів: «Я тримаюсь тієї думки, що Бог творить через людей. І якщо людина приймає дар Божий – то у неї все виходить так, як потрібно.» [48]

До плеяди знаних художників-акварелістів Закарпаття сміливо можна зачислити ще досить молодого, але не менше талановитого художника Василя Когутича. Його називають митцем нової генерації закарпатської живописної

школи. Хоч , як каже сам художник, він ще не виробив свого авторського стилю, ще в пошуку, але його роботи впізнавані та конкурують з творами знаних художників.

Василь Когутич належить до академічної живописної школи. Працює в різних техніках живопису, але акварель його захоплює тайною, яку митець розгадує під час писання.

Хист до малювання у Василя виявила його бабуся – кузина народного художника України Володимира Микити, яка й наполягла, щоб хлопець здобував мистецьку освіту.

Народився художник у селі Ракошино Мукачівського району. Перші уроки професійної художньої освіти отримував в мукачівській дитячій художній школі імені Мігая Мункачі, а згодом навчався в Ужгородському коледжі мистецтв імені Адальберта Ерделі. Продовжив освіту у Закарпатському художньому інституті за спеціальністю «Художній метал». В інституті вивчав багато фахових дисциплін, досяг успіхів в живописі, а особливо в рисунку. На 5 курсі інституту брав участь у Всеукраїнському конкурсі з академічного рисунка у місті Харків серед 4 вузів України та зайняв перше місце. На такий результат, звичайно, вплинули викладачі-наставники художника, а також юнацьке захоплення роботами Мікеланджело. Сьогодні Василь Когутич окрім творчої діяльності ще займається викладацькою: працює викладачем рисунка та живопису у Коледжі мистецтв імені Адальберта Ерделі ЗХІ та Закарпатському художньому інституті.

У творчості Василя Когутича є роботи різних жанрів: портрет, пейзаж, натюрморт, побутовий, історичний та міфологічні жанри. Він професійно виконує рисунок, графіку, займається олійним та акварельним живописом. Теми робіт бере з життя. У творчому доробку художника сотні робіт. З особливою увагою митець вловлює характер натури в портреті (Рис.3.3.12.). Як зазначає сам художник через портрет можна передати не тільки характер, а ще емоції та внутрішній світ натури через колорит, світлотінь та манеру прокладання мазків. На запитання журналістки Лариси Липкань, який з

портретів найбільше подобаються художнику, Василь Когутич відповів, що портрет дружини. [36]

Пейзажі аквареллю Василь Когутич почав писати після того як побачив акварелі Василя Скакандія. Вирішив також спробувати. Почав шукати цікаве освітлення, об'єкти зображення, сюжет. Давно художника цікавить історія, тому в роботах залишає натяк на історичному аспекті, на недомовленості. Художник також відзначає, що аквареллю на папері можна робити геніальні речі. Все залежить від майстерності митця.

Серед акварелей Василя Когутича почесне місце займає зображення Ужгорода, який надихає, спонукає до романтизму, заставляє зануритись в історію. Акварелі сучасного Ужгорода у виконанні художника схожі на старовинне місто. (серія «Вулицями старого міста» (Рис. 3.3.9.)). В такій історичній трансформації глядач може спостерігати і за іншими акварельними пейзажами, де зображено Київ, Рим, Венеція... (Рис. 3.3.10-11.)

Аналізуючи творчість Василя Когутича, народний художник України Борис Кузьма, наголошує, що Василь є мислячим художником. Він не копіює натурні об'єкти, в його композиціях є щось від автора з доповненням та узагальненням, з подачею особливого середовища, яке відчуває тільки він.

Багато мистецтвознавців пророкують Василю Когутичу велике майбутнє та визнання. Незважаючи на молодий вік, він багато працює, впевнено розвиває свій авторський стиль та стає впізнаваним серед інших акварелістів України.

У мистецтві сучасних акварелістів Закарпаття червоною ниткою прослідковується слідування засад традиційної школи живопису регіону. Хоча стилістична манера живопису у кожного митця різна, але спостерігається тяжіння до станкової акварелі, пленерного живопису, декоративності кольору. Художники продовжують експериментувати із експресивністю фактури та абстрактністю форми. Сучасний акварельний живопис Закарпаття є водночас продовженням і оновленням місцевої живописної традиції, живим феноменом модерного українського мистецтва.

3.4. Розвиток акварельного живопису на Тернопільщині.

Акварельний живопис поширюється серед мистецького кола Тернопільщини. Живописна школа регіону має свої традиції, наповнені тематикою та мотивами, що відображають історію Тернопільщини та дух сьогодення.

Серед знаних акварелістів Тернопільщини почесне місце належить українській мисткині, членкині Національної спілки художників України, Заслуженій художниці України Світлані Аркадіївній Нечай-Сороці. Хоч Світлана Аркадіївна народилася і живе у Вінниці, але багато років свого життя пропрацювала у філії проектного інституту «Діпроцивільпромбуд» та у Тернопільському художньо-виробничому комбінаті Художнього фонду України. Тому Тернопіль для художниці залишається рідним містом. Народилася Світлана Нечай-Сорока у родині художника Аркадія Сороки. Початкову мистецьку освіту отримала у Вінницькій дитячій художній школі, а згодом вступила на архітектурний факультет Київського художнього інституту, по закінченні якого переїхала жити і працювати до Тернополя. [28]

Світлана Нечай-Сорока впізнавана художниця серед акварелістів України. Мисткиня працює в різних жанрах: захоплюється портретом, натюрмортом, пейзажем. Кольорова палітра її картин насичена, та, водночас, витончена плавними тональними переходами. Композиція акварельних аркушів продумана до дрібних деталей, вірно розставлені акценти, перспектива зображення вміло веде взір глядача до композиційного центру. Світлана Нечай-Сорока майстерно використовує у своєму живописі техніку «*à la prima*». Такий технічний прийом надає акварелям емоційного відтінку, створює відчуття затишку та тепла.

Світлана Нечай-Сорока у своїх картинах часто використовує жанрове поєднання. До прикладу, в акварелі «Якось увечері» (Рис.3.4.2.) переплітається жанр натюрморту з образно-асоціативною композицією. На передньому плані у кришталевій вазі зображені білі кали, з якими контрастує темно-синя чашка на білому блюдці. На задньому плані спостерігаємо

жіночий портрет, що нагадує «Мону Лізу» Леонардо да Вінчі. Камерності атмосфери надає вечірнє освітлення, яке допомагає художниці виявити м'які колірні переходи від світла до тіні. Таке поєднання має філософський підтекст: часовий діалог між вічністю та буденністю.

Інтимність сюжету підсилює приглушена колірна гама: поєднання сіро-синьо-фіолетових, місцями зелених барв з охрою. Світлана Нечай-Сорока послідовна у своїй манері письма: вільні м'які мазки фарби створюють відчуття мінливості світла та прозорості повітря. Ця робота як і багато інших акварелей С. Нечай-Сороки продовжує традиційне трактування ліричного натюрморту в українському малярстві.

Багато інших квіткових натюрмортів художниці виконані у контрастній кольоровій гамі. Домінантою композиції часто є букет яскравих квітів, що спалахує композиційним центром. Врівноважують натюрморт додаткові менш активні елементи: фрукти, чашки, тарілки та інші побутові речі, написані менш активними фарбами.

Акварельна техніка – вільна та експресивна. Кольорові переходи м'які, контури об'єктів зображення розмиті. Контраст світла і тіні підсилює сприйняття гармонії світу, відчуття радості та задоволення. Варто наголосити на ритмічності мазків, якими художниця майстерно передає кольорову мелодію своїх акварелей, де все мерехтить, дихає, живе.

Світлана Нечай-Сорока захоплюється пейзажним жанром. Її акварельні краєвиди відтворюють атмосферу міських вулиць, архітектурних ансамблів та індустріальних місць. Вона майстерно використовує гру світла і тіні, передаючи настрій та ритм міського життя. Атмосферу стану природи перед грозою, сонячного грайливого дня у пейзажах чи пахощів квітів у захоплюючих натюрмортах художниця створює за допомогою акварельної техніки письма «по-мокрому», яку постійно вдосконалює.

Сьогодні С. Нечай-Сорока постійно приймає активну участь у різноманітних мистецьких заходах, що проходять в Україні та Європі, проводить авторські виставки, займається активною творчою діяльністю.

Акварельні аркуші Світлани Нечай-Сороки продовжують традицій українського малярства, популяризують розвиток акварельного живопису в Україні та надихають молодих українських художників-акварелістів.

Серед молодих художників-акварелістів Тернопільщини яскраво заявила про себе Ірини Панаший. Народилася Ірина Панаший в Івано-Франківську. Фахову мистецьку освіту отримала у Львівському коледжі декоративного мистецтва імені Івана Труша, а згодом навчалася у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. За фахом реставраторка станкового живопису і викладач образотворчого мистецтва. Зараз Ірина Панаший працює керівником гуртків в Центрі дитячої та юнацької творчості в Бережанах і викладає образотворче мистецтво в школі. Мисткиня навчає дітей народних традицій розписування писанок, вишиванню, а також основам образотворчої грамоти.

У вільний від педагогічної діяльності час художниця творить – пише аквареллю. Українські орнаменти Ірина Панаший переносить у свої картини. Вони вишиті аквареллю на сорочках дівчат, матерів, які малює Ірина. Акварелі Ірини Панаший мають свій авторський стиль та жанрове тлумачення. Часто в портретній композиції на другому плані мисткиня зображає традиційні українські орнаментальні композиції, які мають символічний зміст та підсилюють задум художниці. В одній з акварелей Ірини Панаший «Чекання» (Рис.3.4.3.) бачимо поетичний образ української дівчини/жінки, спокійної, глибоко зосередженої. Художниця зображує постать у профіль проти світла у момент очікування. Погляд жінки та жест руки направлений в бік вікна, що підсилює відчуття надії та сподівання на повернення близької людини. За вбранням – вишитою сорочкою та хусткою з квітковими мотивами – розуміємо, що перед нами українка.

Художниця використовує традиційну акварельну техніку, поєднуючи письмо «по-мокрому» та «по-сухому». Її акварельна манера вишукана та делікатна. Ірина Панаший майстерно використовує прозорість акварельних

фарб для плавних тональних переходів, моделювання світла і тіні. Ніжність і чистоту образу художниця підсилює м'яким освітленням.

Поетичною розповіддю про традиції та кохання, що живе в сучасному українському мистецтві є серія акварелей Ірини Панашій «Сорочка для коханого» (Рис.3.4.4.). В цих акварелях художниця наголошує, що вишита сорочка – це не лише елемент одягу, це своєрідний оберіг, духовний простір, у якому людина народжується.

З початком повномасштабної російсько-української війни Ірина Панашій у творчості звертається до військової та патріотичної тематики. Характеризуючи акварель «Реалії війни» (Рис.3.4.5.) вчена секретарка бережанського історико-архітектурного заповідника Надія Волинець наголошує, що мисткині не байдуже, що відбувається в нашій державі, вона звертає увагу глядача на те, на які жертви йдуть українці, щоб захистити свою землю і майбутнє. В картині «Реалії війни» глядач бачить частину стіни з вікном, в якому відбивається російський танк. Дитяча рука, що притулена до вікна, виступає своєрідною перепорою для ворога. Кольорова гама стримана, наповнена холоду та відчаю.[45]

Ірина Панашій знаходить час і для благодійної діяльності. З під пензля художниці злітають птахи та розквітають квіти на гільзах, тубусах та ящиках від патронів. Вона, як і багато інших українських художників, перетворює військові артефакти на мистецтво. Ці витвори художниця виставляє як лоти, які беруть участь у розіграшах на благодійних заходах для збору коштів на Збройні Сили України. [30]

Мистецтво акварельного живопису Тернопільщини сьогодні перебуває на етапі активного розвитку. До плеяди вже знаних в Україні та поза її межами митців долучаються нові художники. Сучасні акварелісти сміливо експериментують з новітніми акварельними техніками, авторськими манерами письма, що надає роботам унікальності. Тематика робіт різнобарвна: традиції поєднуються з сучасним образотворенням. Художники-акварелісти

часто в своїх роботах використовують місцеві мотиви та візерунки, вирізняються унікальністю колориту.

Отже, проаналізувавши творчість окремих сучасних художників-акварелістів Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини та Закарпаття, можна стверджувати, що сьогодні акварельний живопис демонструє жанрову багатогранність, розмаїття образно-асоціативних сюжетів та технічних прийомів. Акварельні аркуші сучасних українських художників західних областей України збагачують національне мистецтво, сприяють популяризації акварелі як самобутньої та виразної техніки живопису. Їх натюрморти в акварелі часто вирізняється легкістю, прозорістю кольорів і тонкою грою світлотіні, що надає зображенню повітряності та ніжності. Акварельні пейзажі передають мінливий стан природи, її атмосферу та настрої, за допомогою гри світла, віддзеркалення води, прозорості неба чи туману. Виконані з високою майстерністю портретні композиції передають найменші нюанси тону, м'якість шкіри та глибину погляду. Історично-сюжетні композиції демонструють складні багатофігурні сцени, у яких акварель поєднує деталізацію з експресією кольорових плям.

Завдяки гнучкості техніки сучасні акварелісти експериментують, поєднують традиційні прийоми з новаторськими підходами, збагачуючи художній процес і відкриваючи нові можливості акварельного малярства.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши особливості розвитку акварельного малярства Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини та Закарпаття кінця XIX – XX ст., поч. XXI ст., можна стверджувати, що цей вид живопису пройшов значний шлях еволюції – від допоміжної графічної техніки, яку художники використовували для ескізних пошуків, до самостійного виду образотворчого мистецтва. Висновки проведеного дослідження наступні:

1. Аналіз наукових праць, статей, відео репортажів з акцентом на акварельне малярство в західних регіонах України вказує на те, що ця тема цікава багатьом дослідникам. У своїй працях науковці ретельно формують історико-мистецтвознавчу думку про розвиток акварелі та місце українських художників-акварелістів у контексті світового мистецтва. Значна кількість досліджень скерована на аналіз розвитку львівської та закарпатської школи акварелі. Проте недостатньо проаналізовано акварельну творчість художників Івано-Франківщини та Тернопілля.

2. В процесі аналізу історико-культурних аспектів розвитку акварельного живопису західних областей України кінця XIX – XX ст. варто зазначити, що на формування образотворчого мистецтва як інших галузей культури мали вплив історичні умови та політичні рухи цього періоду. Адже землі України в різні часи були в складі різних імперій, що значно вплинуло на формування національних традицій у мистецтві в цілому. Західні регіони України вкінці XIX століття були в складі Австро-Угорської імперії а, отже, на формування живописної школи мали вплив європейські академії мистецтв, зокрема віденська та краківська. З 1918 по 1939 роки західноукраїнські землі були розділені між Польщею, Чехословаччиною та Румунією, що значною мірою вплинуло на різноманіття стилів і технік акварелі, сюжетів акварельних аркушів.

Ще складнішою ситуація склалася після входження західноукраїнських земель до складу СРСР (1939–1940 рр.) та після завершення Другої світової війни. Радикальні зміни відбулися не лише в політичному житті українців, але

й мистецькому: радянська система здійснювала ідеологічний контроль, нав'язуючи художникам ідеї соцреалізму, що значно вплинуло на тематику художніх творів. Спершу митці висвітлювали індустріалізацію, працю селян та робітників, визвольну боротьбу та героїзм радянського народу. Теми українського патріотизму вважалися націоналістичними.

Розвиток образотворчого мистецтва і акварельного живопису, який не мав достатньої популярності, відбувався в рамках централізованої мистецької освіти та виставкової діяльності.

Однак, у Львові, Ужгороді, Тернополі та Івано-Франківську місцевим художникам, педагогам, мистецтвознавцям вдалося зберегти традиції регіональних художніх шкіл, наділених естетикою європейського мистецтва. Акварельний живопис у творчості художників залишається своєрідним простором відносної свободи, де можна було витримати авторську манеру письма, камерність та пленерність. В цих регіонах у другій половині ХХ століття сформувалися місцеві школи акварельного малярства, які ввібрали в себе частково радянську художню систему в поєднанні з національними мистецькими традиціями.

3. Аналізуючи жанрово-стилістичні особливості творів живопису західних областей України, доведено, що цей період характеризується як становлення акварельного малярства в самостійний вид образотворчого мистецтва. Основним жанром залишається пейзаж, але багато художників-акварелістів звертаються до портретних та сюжетно-побутових композицій, напочатку ХХІ століття значного розвитку набуває акварельна абстракція. Стильова манера митців різноманітна: від реалізму до імпресіонізму, від абстрактного експресіонізму до ліричного романтизму. Відчутний вплив європейських художніх шкіл – віденської, краківської – та формування традицій місцевих живописних шкіл – Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської.

4. Простежено становлення інноваційних процесів у розвитку сучасного акварельного живопису західних областей України, яке, перш за все,

пов'язане з розширенням жанрових засобів, оновленням технічних прийомів та образотворчих можливостей матеріалу. Художники часто експериментують з фактурою та кольором, поєднують різні техніки, використовують цифрові ефекти. Акварельні композиції наповнені свободою образного тлумачення, символіко-асоціативним підходом у використанні форми та кольору, поетизацією природи, духовною ліричністю. Також інноваційність сучасної акварельної творчості полягає у прагненні передачі внутрішнього стану людини, її почуттів та емоцій, динаміки сьогодення, життєвих реалій, своєрідного діалогу між традиціями та сучасним світом.

5. Виявлено, що для сучасного акварельного живопису Львівщини, Івано-Франківщини, Тернопільщини та Закарпаття характерні регіональні особливості, які формують місцеве мистецьке середовище. Львівська школа акварелі характеризується глибоким культурним самоаналізом, академічністю та експериментальним пошуком; ліричність та духовність притаманні роботам акварелістів Івано-Франківщини; акварельні аркуші митців Тернопільщини втілені в м'якій колористиці, наділені поетичним настроєм, створюють відчуття камерності; зберігають та популяризують регіональні традиції пленерного мистецтва, вирізняються яскравим колоритом та декоративністю композицій представники школи акварелі Закарпаття. Усі ці характеристики поєднуються в єдиному мистецькому просторі, де традиція живе поруч з інновацією, де формується нове самобутнє обличчя акварелі Галичини та Закарпаття.

Отож, сучасний акварельний живопис західних областей України розвивається на ґрунті міцних традицій місцевих живописних шкіл, поєднуючи в собі тенденції європейських художніх традицій. Водночас мистецтво акварелі збагачується новими технічними засобами, розширюється коло тем, які цікаві сучасному митцю та зростає роль авторського стилю, що робить акварелістів впізнаваними на мистецьких просторах. Акварель стає однією з основних сучасних технік у творчості західно-українських митців, що

допомагає розвитку місцевих живописних шкіл та популяризації акварельного малярства серед молодих художників України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Альбоми. Акварель України. Світлана Нечай-Сорока. URL: https://www.facebook.com/media/set/?set=a.2284692791765969&type=3&comment_id=2285899258311989&comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22R%22%7D (дата звернення 10.09.2025)
2. Афанасьєв. В. А. Акварель. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України; НТШ, 2001. 318 с.
3. Андрій Будкевич. Про акварелі митців Закарпаття стисло промовлю. *Народний оглядач*. 04.01.2019 URL: <https://www.ar25.org/article/pro-akvareli-mytziv-zakarpattya-styslo-promovlyu.html> (дата звернення: 06.08. 2025)
4. Андрій Будкевич. Мистецький вогник акварелей Галини Отчич. *Науково-популярний журнал : Український світ* 16.06.2022. URL: <https://ukrsvit1.com.ua/opublikovano/mystetskyj-vohnyk-akvarelej-halyny-otchych.html> (дата звернення 15.08.2025)
5. Бобош Ярослав. Мистецьке життя Львова кінця ХІХ – початку ХХ століття: теоретичні концепції та творча практика. *ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 30. С. 320-325. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/30/31.pdf (дата звернення: 04.05.2025).
6. Василь Скакандій. Графіка, живопис, акварель, монументальне мистецтво. Альбом репродукцій. Українською та англійською мовами. Ужгород 2008 р., 144 с.
7. Велігура Н. М. Традиції і новаторство в акварельному живописі у художній культурі України ХХ - початку ХХІ століття : дис. на здоб. наук. ступеня канд. мистецтвознавства : 26.00.01 «Теорія та історія культури» (мистецтвознавство) / Велігура Наталія Миколаївна; М-во культури України. НАКККіМ. Київ, 2019. 260 с.
8. Виставка акварелей закарпатських художників діє в Ужгороді. *Закарпаття онлайн*. URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/186849-Vystavka-akvarelei->

- [zakarpatskykh-khudozhnykiv-diie-v-Uzhhorodi-FOTO](#) (дата звернення 24.08.2025)
9. В Ужгороді представили «Акварельні мандри» Одарки Долгош. *Інтернет-видання «Закарпаття онлайн Beta»* URL: <https://zakarpattya.net.ua/News/227767-V-Uzhhorodi-predstavlyly-Akvarelni-mandry-Odarky-Dolhosh-FOTO> (дата звернення 10.09.2025)
10. Гах І. Національний музей у Львові: фатальний 1952-й [Електронний ресурс] // Збруч. — 2015. — URL: <https://zbruc.eu/node/36982> (дата звернення: 01.09.2025).
11. Голубець О. Мистецтво ХХ століття: український шлях. Львів : Колір Про, 2012. 200 с. : іл.
12. Голубець О. Сучасне малярство Львова. Lviv contemporary painting. Львів : «БаК», 2014. 144 с. : іл.
13. Джей Джи. Хронологічний довідник: Культура України 19 – початку 20 ст. URL: <https://dovidka.biz.ua/kultura-ukrayini-19-pochatku-20-st> (дата звернення 4.05.2025)
14. Драган М. Виставка праць О. Кульчицької / М. Драган // Наші дні. — 1943. — Ч. 6. — Червень. — С. 8.
15. Завітайте на виставку львівської художниці Наталії Кучабської «Нестеменність». *Афіша Прикарпаття*. URL: <https://ap.if.ua/news/show/zavitayte-na-vistavku-lvivskoi-khudozhnitsi-nataliki-kuchabskoi-nestemennist> (дата звернення 21.08.2025)
16. Зернецький Ф. Сільська архітектура ХХ – початку ХХІ століття у творах акварельного живопису сучасних українських художників. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 77, том 2, 2024. С. 71-77. doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-2-10> (дата звернення 20.06.2025).
17. Зінчук О. «Акварелі Мечислава Камільовича Малавського: творчий підхід і естетичні концепти». *Colloquium-journal*. №17 (69). Warszawa, 2020. С. 7-13.
18. Зінчук О. Філософські та технічно-пошукові витоки творчості в акварельних аркушах Наталії Кучабської. *Народознавчі зошити*. № 4 (172),

2023. Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. doi : <https://doi.org/10.15407/nz2023.04.1085> (дата звернення 07.05.2025)
19. Зінчук О. Акварель у творчому доробку Ярослава Ульгурського (пам'яті Ярослава Ульгурського). *ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 34. С. 259-285.
URL: <https://visnyk.lnam.edu.ua/system/files/201734/visnyk-lnam-no-34-2017-olha-zinchuk-259-266.pdf> (дата звернення 04.05.2025)
20. Зінчук О. Передумови становлення творчого методу Олени Кульчицької. Акварельні листи в останні роки творчості художниці. *Народознавчі зошити*. № 6 (144), 2018. С. 1603-1609. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001120217> (дата звернення 04.05.2025)
21. Зінчук О. Сучасна Львівська школа акварелі: водяна техніка в аркушах Галини Отчич. *Вісник Харківської державної академії дизайну та мистецтв*. №1. Харків, 2019. С. 48-55.
22. Зінчук О. Діяльність українського національного відділення міжнародного товариства international watercolor sociality під керівництвом Галини Отчич ART / «Colloquium-journal» #17(104), 2021.
23. Іваницька Тетяна. Жіночий портрет у творчості Андрія Коцки 1930—1980 рр.. *Народознавчі зошити*. № 5 (155), 2020. С.1159-1168 doi : <https://doi.org/10.15407/nz2020.05.1158> (дата звернення 04.05.2025)
24. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення./ За заг. ред. С. Фартінга, передм. Р. Корка, перекл. за виданнями: ART. The Whole Story. Stephen Farthing (general editor), Richard Cork (foreword). London: Thames & Hudson, 2018. 576 p.; Харків : Видавництво Віват, 2023. 576 с.: іл.
25. Івано Франківськ в акварелях Анатолія Мельника. URL: https://www.youtube.com/watch?v=UPVX_HmoyXY (дата звернення 20.06.2025).
26. Ірина Панаший. Сорочка для коханого. *Сучасники. Новітнє українське мистецтво*. ARTVSESVIT. 2023. URL: <https://www.artvsesvit.com/Gallery/gallery/ukraine-modern/ukraine-modern-20.php> (дата звернення 20.06.2025).

27. Електронна база. Художники Закарпаття. Фелдеші Петро Андрійович. Комунальний заклад «Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка» Закарпатської обласної ради. URL: <https://biblioteka.uz.ua/painters/avtor.php?avtor=107> (дата звернення 20.06.2025).
28. Енциклопедія сучасної України. Нечай-Сорока Світлана Аркадіївна. URL: <https://esu.com.ua/article-71947> (дата звернення 4.05.2025)
29. Кашшай Антон. Художники закарпатської школи живопису. *Шлях закарпатського живопису*. 29.10.20. URL: <https://artroad.digital/anton-kashshay/> (дата звертання 06.08 2025)
30. Коблик Тамара. Художниця з Тернопільщини перетворює військові речі на арт-об'єкти (фото). *Терен. Тернопільські новини*. 07 Квітня, 2023. URL: https://teren.in.ua/news/hudozhnicya-z-ternopilshchini-peretvoryuie-viyskovi-rechi-na-art-ob-iekti-foto_396184.html (дата звернення 20.09.2025).
31. Ковач А. Адальберт Ерделі: альбом. Ужгород : Видавництво Олександри Гуркуші, 2007. 380 с.
32. Козловська Людмила. Світлій пам'яті Василя Юлійовича Скакандія присвячується. *Державний історико-культурний заповідник міста Острога*. 04.03.2021. URL: <https://ostroycastle.com.ua/svitlij-pam-yati-vasylya-yulijovycha-skakandiya-prysvyachuyetsya/> (дата звернення 20.06.2025).
33. Колпаков В. М. Самоменеджмент : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. 528 с. : іл.
34. Кулик О.І. Майстри акварелі. Київ : Майстер-клас, 2006. 145 с.
35. Лариса Липкань Василь Когутич: нерозгаданий художник із Закарпаття. 17 червня 2019 р. URL: <https://uzhgorod.net.ua/news/139353> (дата звернення 22.06.2025).
36. Лариса Липкань. Василь Когутич: нерозгаданий художник. Varosh — онлайн-журнал про Закарпаття. 6 Червня 2019. URL: <https://varosh.com.ua/art/vasyl-kogutyich-nerozgadanyj-hudozhnyk/> (дата звернення 22.06.2025).

37. Любомир Медвідь, Олег Мінько, Зеновій Флінта : альбом / авт.-упор. О. Жирко-Козинкевич. Київ : Мистецтво, 1992. 208 с.
38. Львів: Мистецька мапа України. Живопис. Графіка. Скульптура. 1900-2008 : альбом. Київ : Ювелір Прес, 2008. 269 с.
39. Мар'яна Іванишин. Осип Курилас, або ювілей художника-патріота зі Щирця. Фото старого Львова. 7. 08. 2020. URL: <https://photo-lviv.in.ua/osyp-kurylas-abo-iuviley-khudozhnyka-patriota-zi-shchyrtzia/> (дата звернення 22.03.2025).
40. Митці Закарпаття. Федір Манайло. *ЗакарпатАрт*. URL: <https://zakarp.at.brovdi.art/khudozhnyky/klasyyky-zakarpatskoi-shkoly/manajlo-fedir#parentHorizontalTab1> URL: (дата звернення 06.08.2025).
41. Мистецтво України. URL: <https://www.facebook.com/groups/5251667534865211/posts/9630224440342810/> (дата звернення 09.08.2025).
42. Міжнародний мистецький лекторіум в рамках проекту «Watercolor week workshop 2018», Львів, 23—27 лютого 2018 року. LVIV Watercolor WEEK Workshop. URL: <https://www.facebook.com/watercolorweek/> (дата звернення 02.03.2025).
43. Молнар Анатолій. 10 вражаючих робіт закарпатського художника Василя Когутича. *Перший молодіжний онлайн-журнал Закарпаття*. 04.03.2024. URL: <https://bro.org.ua/10-vrazhayuchyh-robit-zakarpatskogo-hudozhnyka-vasylya-kogutycha-foto/> (дата звернення 22.06.2025).
44. Море Акварелі. Всеукраїнська та міжнародна виставка-бієнале [Ізоматеріал] : каталог / упоряд. : А. Горбенко, Г. Кравченко ; організатори та координатори виставки НСХУ, НАОМА, ООО НСХ ; куратори виставки І. Волощук, М. Кищук, А. Горбенко, А. Кравченко, Г. Кравченко. Дрогобич : Коло, 2018. 192 с. : іл.
45. Оксана Цвик, Діана Качуровська. Вишивала нитками по папері: на Тернопільщині у костелі діє виставка. *Суспільне/Новини*. 18.06.2023. URL:

<https://suspilne.media/ternopil/509491-visivala-nitkami-po-paperi-na-ternopilsini-u-kosteli-die-vistavka/>(дата звернення 22.06.2025).

46. Осадца М. Міський пейзаж у творчості художників Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ століття: дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.05. Львівська національна академія мистецтв. Львів, 2019. 341 с.

47. Осадца М. З. Міський пейзаж у мистецтві графіки Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ століття: художньо-стильові особливості / М. З. Осадца // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. - 2018. - Вип. 2. - С. 76-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tnvakho_2018_2_14 (дата звернення 22.06.2025).

48. Петро Фелдеші: «Бог творить красу через людей» інтерв'ю. *Громада - часопис українців Угорщини №1(133) січень–березень 2016 року*. URL: https://hromada.hu/2016/nom_133/litopys/foldesi.html (дата звернення 19.08.2025).

49. Подих Акварелі [Ізоматеріал] : каталог /редактор О. Кравчук, вст. сл. А. Федорчук ; куратор виставки Л. Степанян. Бориспіль : БВ, 2020. 114 с. : іл.

50. Полюк О. Філософія акварелей Тетяни Павлик / О. Полюк // Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського [Електронний ресурс]. URL: <http://hutsul.museum/exhibitions/2014/tetyana-pavlyk-akvareli>. (дата звернення 22.06.2025).

51. Про перший альбом акварелей митців Закарпаття. *Голос Карпат*. 04.01.2019. URL: <https://goloskarpat.info/culture/5c2f7d14b2498/> (дата звернення 21.07.2025).

52. Приймич М. Світ образів Василя Скакандія продовжує тішити серця численних прихильників творчості заслуженого художника України // Фест. – 2006.

53. Скакандієве небо в акварелі. *Закарпаття онлайн*. URL: <https://zakarpattia.net.ua/News/152927-Skakandiievenebo-v-akvareli> (дата звернення 10.09.2025).

54. Скакандій В. Живопис. Графіка. Акварель. Ужгород, 2006. 48с.
55. Тетяна ПАВЛИК: «Люблю літати...» *Галицький кореспондент*.08.05.2012
URL: <https://gk-press.if.ua/x6779/> (дата звернення 10.09.2025).
56. Тетяна Павлик. Акварель = Tetyana Pavlyk. Watercolor : альбом / упоряд.: Тетяна Павлик, Ростислав Кондрат ; фот.: Я. Проців та ін.; Нац. спілка ... Івано-Франківськ : Лілея НБ. 2015.157 с.
57. Ткаченко Т. Українська акварель. Київ : Альтерпрес, 2018. 203 с.
58. Український живопис кінця 19 – 20 століття [Електронний ресурс] // ПроArt : історія образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва. – 03 трав. 2020 р. URL: https://arshistorian.blogspot.com/2020/05/19-20_3.html (дата звернення: 22.03.2025).
59. У Мукачеві відкрилася виставка картин Петра Фелдеші та його внучки Евеліни. *KARPAT.IN. UA* 05.11. 2024. URL: <https://life.karpat.in.ua/?p=221072&lang=uk> (дата звернення 10.09.2025).
60. Українська культура XIX ст. Образотворче мистецтво. Західна Україна в складі Австро-Угорщини (кінець XVIII — XIX століття). URL: <https://uahistory.co/book/dovidnik/152.php> (дата звернення 4.05.2025)
61. Федорук О. Джерела культурних взаємин. Україна в творчості польських художників другої половини XIX – початку XX ст. Київ : Мистецтво, 1976. 128 с. : іл.
62. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 744 с.
63. Художник Анатолій Мельник на шостому мистецькому симпозіумі в Славську. *Славсько інфо*. 2019. URL: https://www.youtube.com/watch?v=VOnB_UxFjdM (дата звернення 24.09.2025).
64. Шпак В. О. Акварельний живопис України в історичному розвитку. Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції. Кн. 2 : зб. наук. праць / редкол. : гол. ред. М. І.

- Степаненко, упоряд. і відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2019. С. 369–383.
65. Шпак В. О. Основи живопису. Акварель : навч. Посіб./ Василь. Шпак. М-во освіти і науки України, КДІДПМД ім. М. Бойчука. Київ : (б.в.), 2013. 256 с.
66. Ярема Галина. Акварель — це таблетка радості і щастя. *Високий Замок Життя*. 18.10.2024. URL: <https://wz.lviv.ua/life/521531-akvarel-tse-tabletka-radosti-i-shchastia> (дата звернення 20.08. 2025).
67. Яценко Наталія. Ігор Юрченко: акварельні замальовки найважливішого. *Тижневик «Аудиторія»* URL: <https://lpnu.ua/news/igor-yurchenko-akvarelni-zamalovky-naivazhlyvishoho> (дата звернення 20.08.2025).
68. Яців Р. Львівська графіка 1945-1990. Традиції та новаторство. Київ : Наукова думка, 1992. 120 с., іл.
69. BROVDI ART. *Арт-простір Закарпаття. Біографічна сторінка Федора Манайла*. URL: <https://zakarpat.brovdi.art/khudozhnyky/klasyky-zakarpatskoi-shkoly/manajlo-fedir#parentHorizontalTab1> (дата звернення 10.09.2025).
70. ARTVSESVIT URL: <https://www.instagram.com/artvsesvit/> (дата звернення 20.08.2025).
71. ARTVSESVIT URL: https://www.facebook.com/artvsesvit/?locale=fa_IR (дата звернення 20.08.2025).
72. GS Art URL: <https://gs-art.com/> (дата звернення 20.09.2025).
73. Stowarzyszenie «Wspolnota Polska» Oddzial w Krakow. Wystawa Malarstwa Lwowskiego Towarzystwa Przyjaciol Sztuk Pieknych «Wlasna Strzecha». [Ізоматеріал] : katalog / opracowanie: Krystyna Ronskier. Krakow : «Wspolnota Polska», 2008. 14 с. : іл

ДОДАТКИ

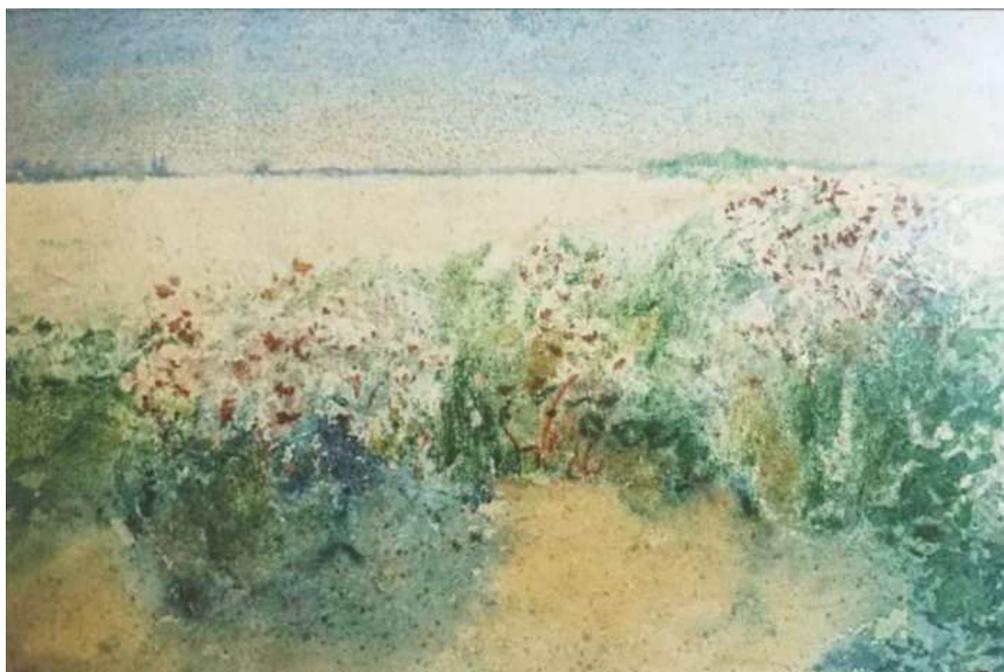

Рис.2.2.1. Іван Труш «Пейзаж», папір, акварель (датування -?) Зі збірки НМЛ ім. Андрея Шептицького

Рис. 2.2.2. Листівка Осипа Куриласа із нотним записом пісні Левка Лепкого «Бо війна війною». 1917

Рис. 2.2.3. Осип Курилас «Христос Воскрес!», поштівка видавництва «Союзний Базар», 1938 р. З колекції Юрій Завербного

Рис.2.2.4. Олена Кульчицька «Дерев'яна церква Покрови Пресвятої Богородиці. м. Моршин, Дрогобицький р-н, Львівська обл.» Папір, акварель.1943р.

Рис.2.2.5 Олена Кульчицька. Жіночий одяг. с. Грушів, Дрогобицький р-н, Львівська обл. Папір, акварель. 1940 р.

Рис.2.2.6. Йосип Бокшай. Папір, мішана техніка, 36,5 x 26 см.1954 р.

Рис.2.2.7. Ерделі Адальберт Михайлович «Оголений», папір, мішана техніка.
1930р.

Рис.2.2.8. Ерделі Адальберт Михайлович «Пейзаж з будинками», папір, акварель. 1930 р.

Рис.2.2.9. Ерделі Адальберт Михайлович «Мукачівський замок», папір, акварель. 1930 р.

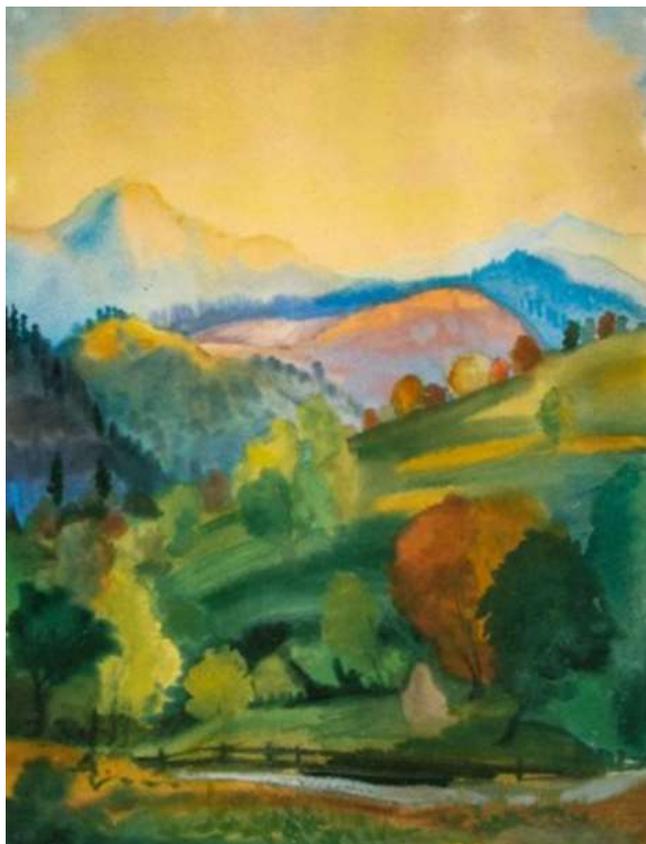

Рис.2.2.10. Федір Манайло «Захід сонця», папір акварель 58,5x44,5
1943р.

Рис.2.2.11. Федір Манайло «Сусіди», папір, акварель 59x62. 1946 р.

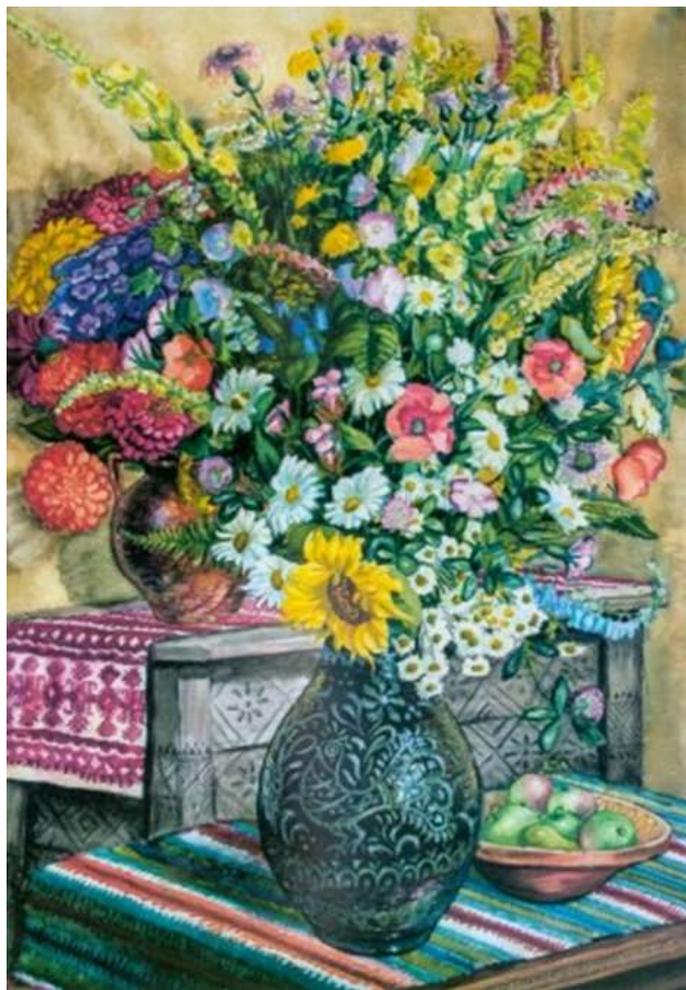

Рис.2.2.12. Федір Манайло «Польові квіти», папір, акварель.1949 р.

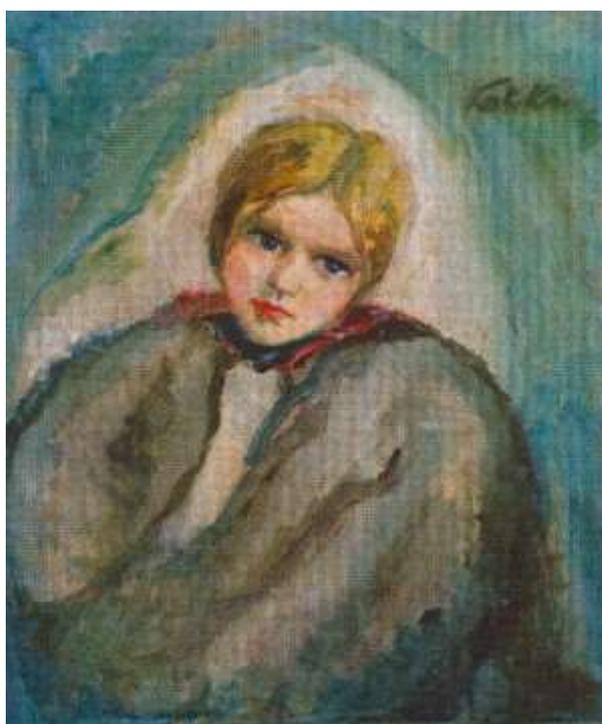

Рис.2.2.13. Андрій Коцка «Дівчина зі с. Тихий», папір, акварель. 1930р.

Рис.2.2.14. Антон Кашшай «Венеція. Сонячний день», папір, акварель, фломастер.1964 р.

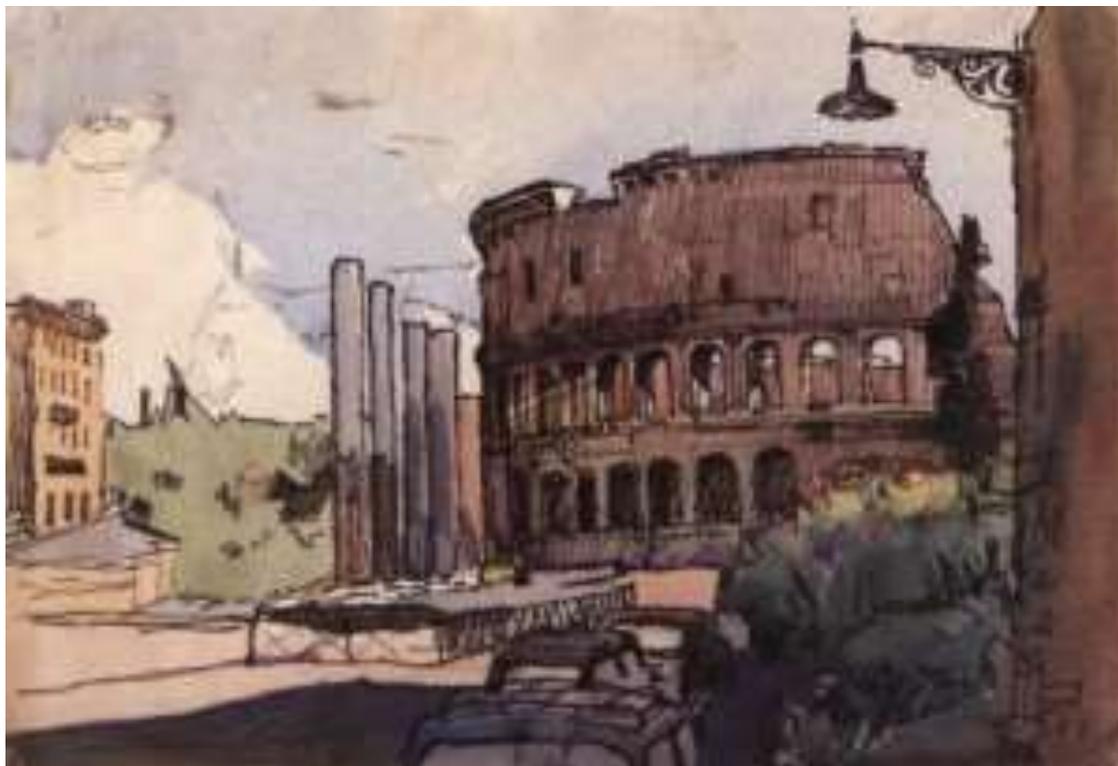

Рис.2.2.15. Антон Кашшай «Рим. Вид на Колізей», папір, акварель, фломастер.1964 р.

(Рис.3.1.1.) Галина Отчич «Півонії», папір, акварель.

(Рис.3.1.2.) Галина Отчич «Квіти мімози», папір, акварель

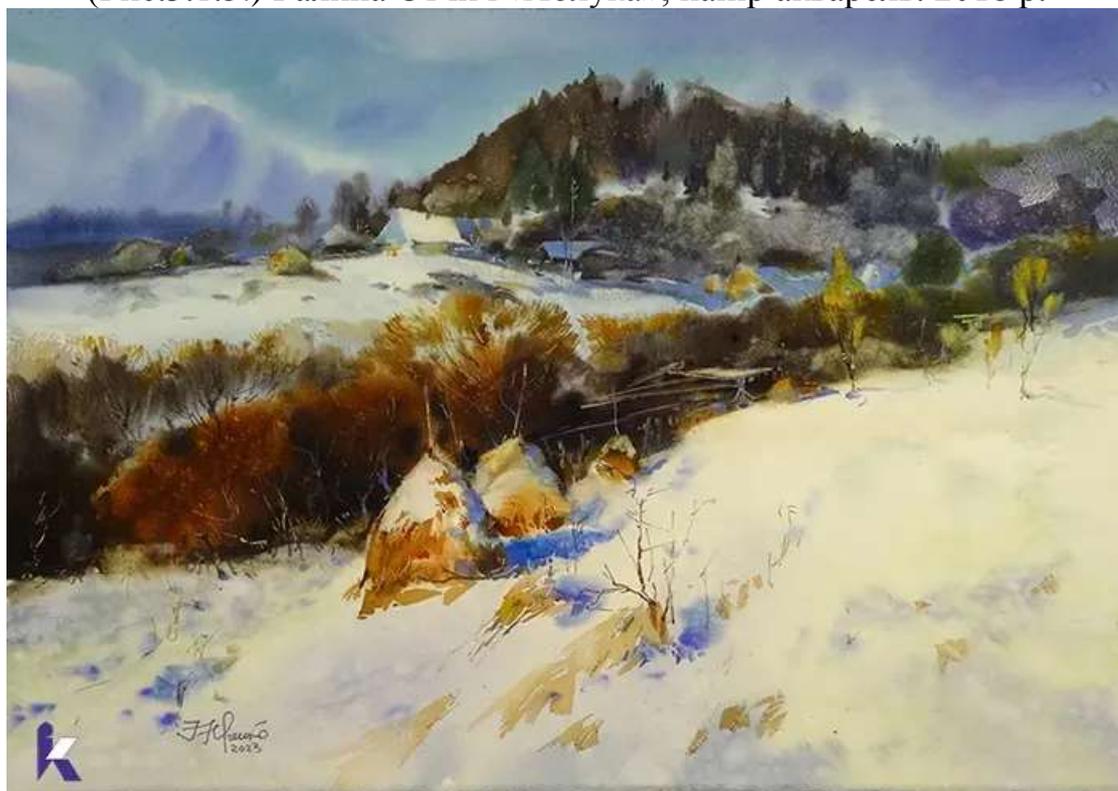
(Рис.3.1.3.) Галина Отчич «Гладиолуси», папір акварель. 2024 р.

(Рис.3.1.4.) Галина Отчич «Яблука в траві», папір акварель. 2017 р.

(Рис.3.1.5.) Галина Отчич «Яблука», папір акварель. 2018 р.

(Рис.3.1.6.) Ігор Юрченко «Перед Різдом», папір, акварель. 2023 р.

(Рис.3.1.7.) Ігор Юрченко «Ой радуйся земле!», папір, акварель. 2023 р.

Рис. 3.1.8.Наталя Кучабська «Вечірні метаморфози», папір, акварель.

Рис. 3.1.9. Наталя Кучабська «Кораловий вечір», папір, акварель

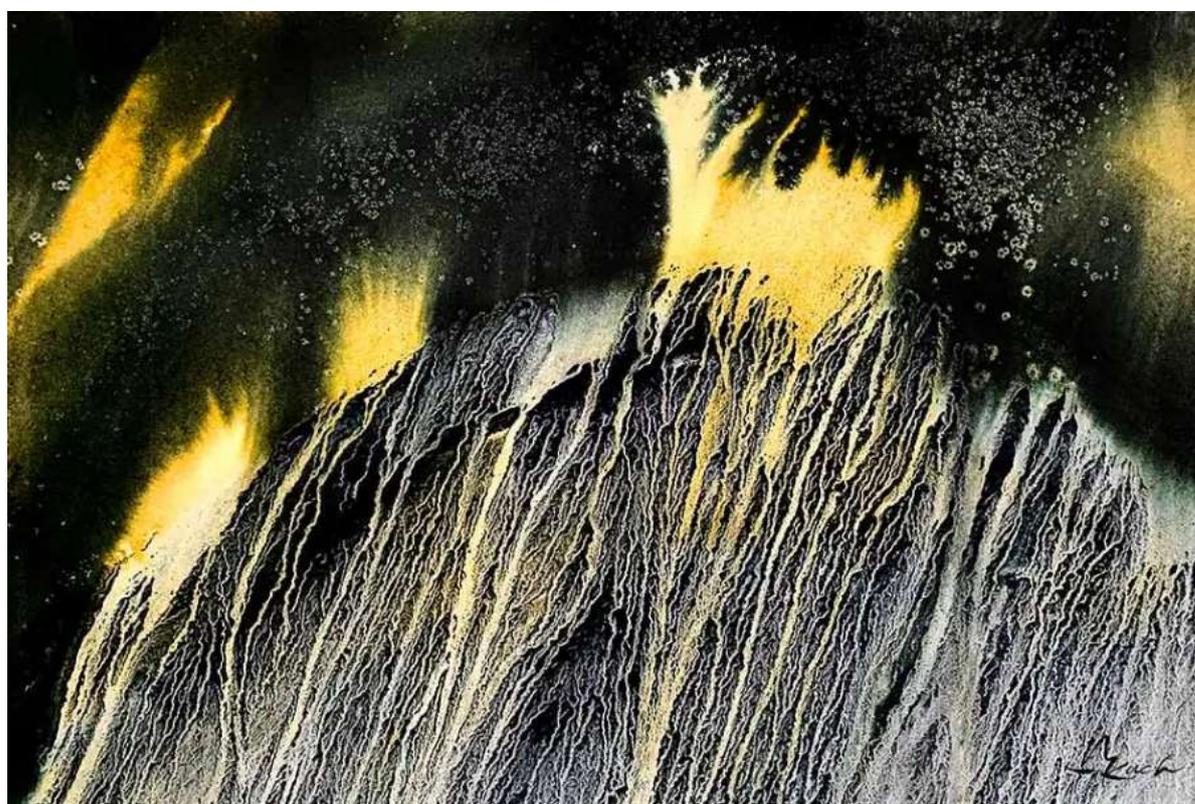

Рис. 3.1.10. Наталя Кучабська «Під дощем», папір, акварель

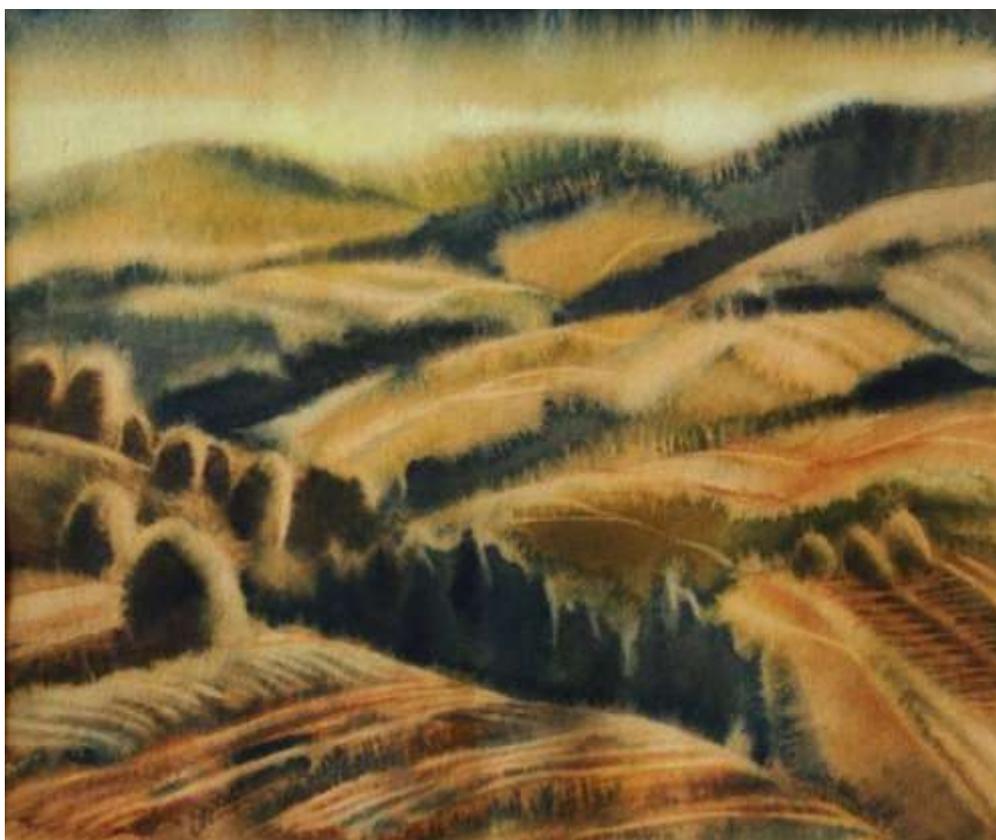
Рис 3.1.11. Мечислав Малавський «Зима», папір, акварель. 2019 р.

Рис 3.1.12. Мечислав Малавський «Ранку над озером», папір, акварель. 2019 р.

(Рис.3.2.1.) Тетяна Павлик «Дорога додому», папір, акварель. 1998 р.

(Рис.3.2.1.) Тетяна Павлик «Покоси», папір, акварель. 1997 р.

Рис.3.2.3. Тетяна Павлик «Золотисті», папір, акварель. 1994 р

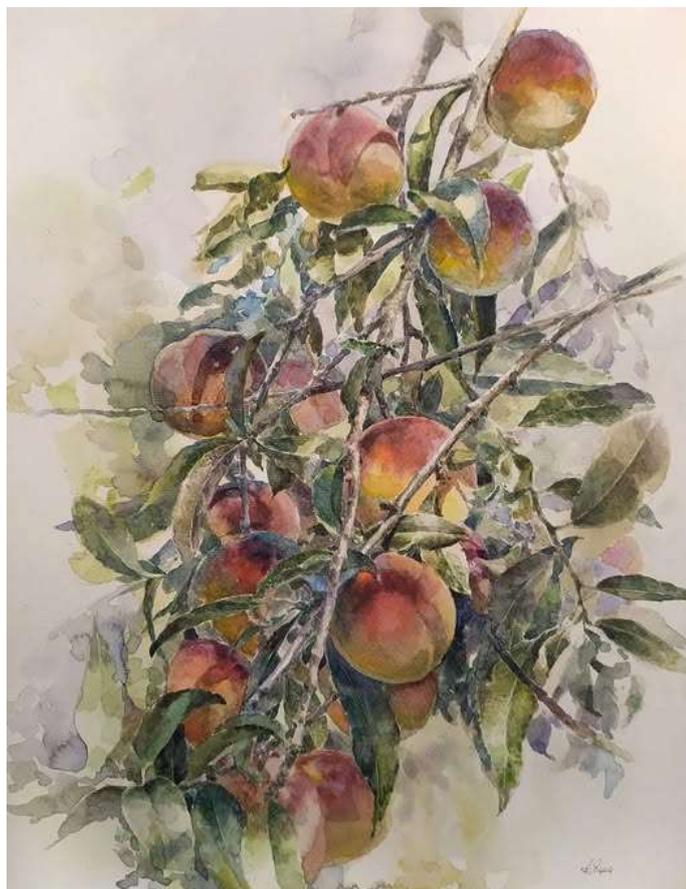

Рис.3.2.4. Антон Яцик «Гілка яблуні», папір, акварель.

Рис.3.2.5. Антон Яцик «Львівський трамвай», парір, акварель 2019 р.

Рис.3.2.6. Антон Яцик «Вулиці Івано-Франківська -15», папір, акварель.
із серії «Акварельні мандрівки», 2025 р.

Рис.3.2.7. Анатолій Мельник «Церква на горбочку. Ворохта», папір, акварель. 2024 р.

Рис.3.2.8. Анатолій Мельник «Етюд нічного міста», папір, акварель. 2025 р.

Рис. 3.3.1 Василь Скакандій «Осіння пора», папір, акварель. 1986 р.

Рис. 3.3.2. Василь Скакандій «Стара Верховина», папір, акварель. 1987 р.

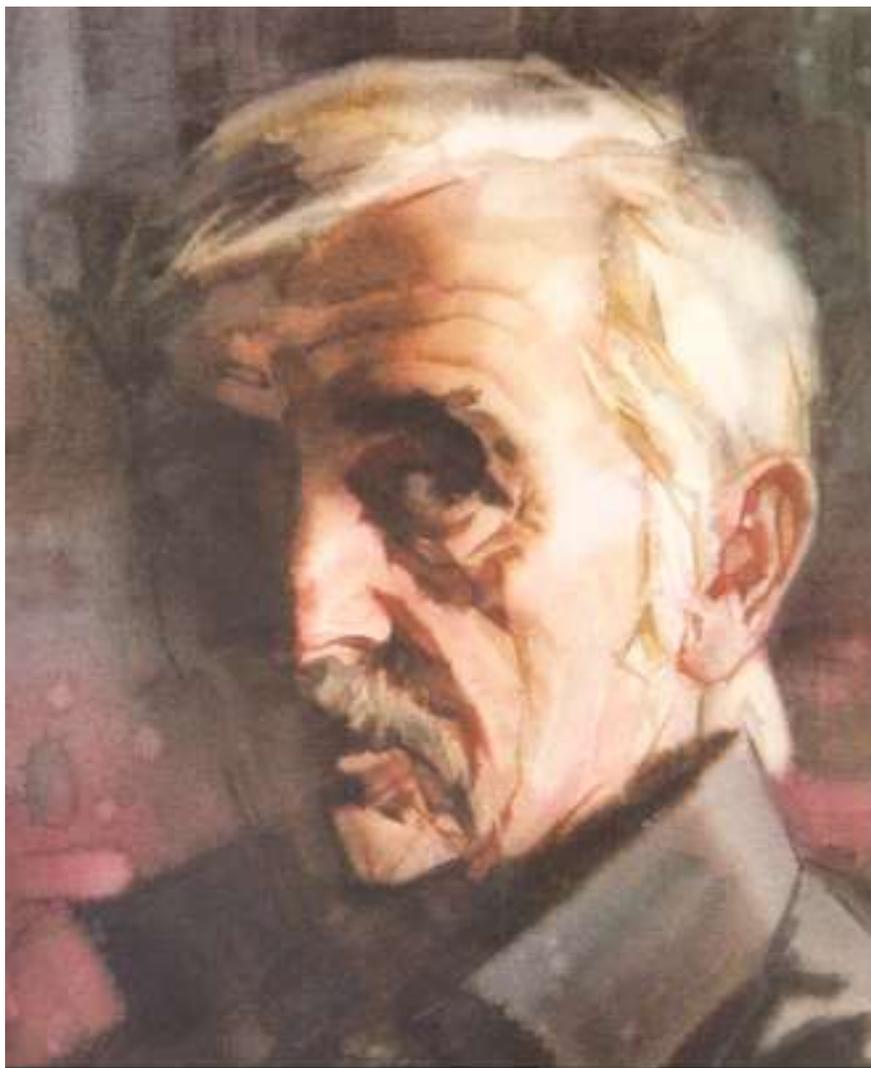

Рис. 3.3.3. Василь Скакандій. Автопортрет, папір, кварель. 2006 р.

Рис. 3.3.4. Одарка Долгош-Собко. Папір, акварель. 2021 р.

Рис. 3.3.5. Одарка Долгош-Собко. Папір, акварель. 2021 р.

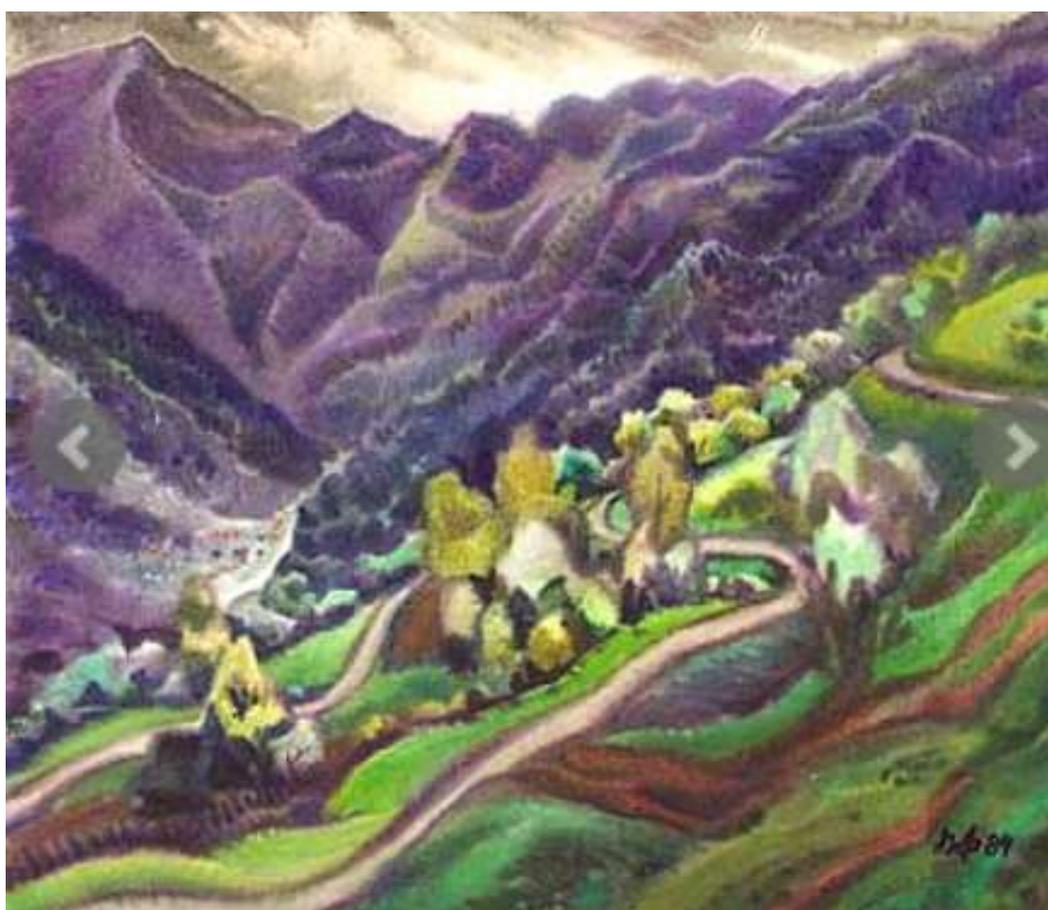

Рис. 3.3.6. Петро Фелдеші «Над Тисою». Папір, акварель. 1984 р.

Рис. 3.3.7. Петро Фелдеші «Колядники». Папір, акварель. 2000 р.

Рис. 3.3.8. Петро Фелдеші «Венеціанський Карнавал», папір, акварель. 2008 р.

Рис. 3.3.9. Василь Когутич «Духновича (м. Ужгород)», папір, акварель.

Рис 3.3.10. Василь Когутич. «Вечірній промінь (м. Київ)», папір, акварель.
2025р.

Рис.3.3.11. Василь Когутич «Золота осінь», папір, акварель. 2024 р.

Рис.3.3.12. Василь Когутич «Портрет дружини в капелюсі», папір, акварель.

Рис.3.4.1. Світлана Нечай-Сорока «Натюрморт», папір, акварель. 2019 р.

Рис.3.4.2. Світлана Нечай-Сорока «Якось увечері», папір, акварель 1990-і рр.

Рис.3.4.3. Ірина Панашій «Чекання», папір, акварель. 2023 р.

Рис.3.4.4. Ірина Панашій «Сорочка для коханого», папір, акварель. 2023 р.

Рис.3.4.5. Ірина Панащій "Реалії війни", папір, акварель. 2023 р.